

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), K. Gran, E. Maddison, A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja E. Ein (tegevtoimetaja).

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED:

S. Cseky, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Gyldestubbe, J. Jans, P. Kann, F. Karlson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, L. Olesk, K. Parts, A. Piip, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, L. Villecourt.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgesti loetava kirjaga, parandusteta ja vabelekirjutusteta; eriti soovitav masinkiri (vähemalt 3 sm. laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õigus“ toimetus, Tartus, Aia tn. 35.

SISU:

Artiklid:

	lk.
Rägo, R.: Rahva osavõtt kohtumõistmisest meie 15. juuni 1920. a. Põhiseaduse järele	176
Grimm, D.: Riigikohtu asukoha küsimusest	181
Civis: Tempelmaksu küsimusi	185
Kann, P.: Poola Kriminaalkohtupidamise seadustik	189

Arutlusi:

— G. —; Tsiiviil- ning administratiivkohtute kompetentsi piiritlemine	195
---	-----

Kirjanduse ülevaade:

Maddison, E.: Estnische Staatsbürgerschaft (A. Palvadre)	199
Heldrich, Prof. K.: Volituse maksvus peale volitaja surma (P. Poom)	200
Sinaiski, V.: Läti senati tsiiviilkassatsiooni osakonna otsuste arvustusi (M. Nurk)	201
Korsakoff Th.: La Constitution de la Republique d'Esthonie (A. Palvadre)	302

Riigikohtu tegelus:

Administratiiv-osakond:

Kas täpsa spetsifikatsiooni kokkuseadmise raskus ja kaubakäsitaja hea tahe võib aluseks olla, et Tolliseaduse § 190, p. c ette nähtud asjaoludel spetsifikatsiooni korraldaks tunnustada?	203
Kas parandusemaksu ja selle viivituseraha võib sisse nõuda enne, kui parandusnorm kätte saadud?	203
Kas valla käskjala palgatalust väljatõstmiseks on vallavalitsusel selleks tarvis vallavolikogu volitust?	204
Kas põhi- ja lisarimaksu määrannid moodunud nelja ja rohkem aastate eest on Arimaksu seaduse põhjal lubatud?	204
Kas enne kohtu otsuse seaduse alusel astumist võib Paranduseaduse põhjal parandusemaksu tasumise kohustus tekkida?	204

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

Nr. 6

X AASTAKÄIK

1929.

Rahva osavõtt kohtumõistmisest meie 15. juuni 1920. a. Põhiseaduse järele.

R. Rägo.

Praegu on kohtu- ja siseministeeriumil käsil uute protsessikoodeksite väljatöötamine. Selles töös tekitab vaidlusi ja lahkavamusi rahva osavõtt kohtumõistmisest meie põhiseaduse järele. On selgunud rida küsimusi, mis tuletatud sellest põhiküsimusest, mis mõõdapäästamatult tuleb koodeksite koostamisel lahendada. Tähtsamad neist oleks järgmised.

1. Millistest kohtuasjade lahendamiseks võivad osa võtta rahvaesindajad? Phs. § 68. tekstist selgub, et kohtumõistmine on meil kohtute ainuõigus. Ei riigivõimu kõrgem teostaja — rahvas, ei riigikogu ega ka valitsemisasutised ei saa kohtumõistmise funktsioone täita.¹⁾ Oma tegevuses on kohtud sõltumatud. Riigikohtunikud valib ametisse riigikogu (§ 69). Teiste kohtunikkude komplekteerimiseks näeb Põhiseadus kaht teed — valimist ja riigikohtu nimetamist. Kuni eriseadusega pole kindlaks määratud valimise moodus, käsib põhiseadus riigikohtu kohtunikke nimetada (§ 70). Põhiseadus ei deklareeri üksi kohtute sõltumatust, vaid annab ka rea reaalseid vahendeid selle kindlustamiseks. Need on: kohtunikku saab ametist tagandada vaid kohtu teel, teda ümber paigutada vastu tema

tahtmist vaid seaduse täitmisest tingitud juhtudel; kohtunikule on kohtuniku amet peametiks ja talle on keelatud pidada (peale eriseaduses loendatud juhtude) kõrvalisi palgalisi ameteid (§ 72). Tsiteeritud paragrahvidest saab teha ühe järelduse, et meil võivad kohut mõista reeglina elukutselised sõltumatud kohtunikud. Poje tähtis lahendada küsimust, kas need kohtunikud on eluaegsed või teatavaks ajaks ametisse seatud. Tähtis on vaid see, et nad on elukutselised, ametkohtunikud. Kui Põhiseadus oleks leppinud seni tsiteeritud normidega siis oleks meil üldse võimatu olnud rahvaesindajaid kutsuda kohtumõistmisest osa võtma, sest rahvaesindaja-kohtunik ei saa vastata ülalpüstitatud nõuetele. Põhiseaduse loojad pole aga tahtnud täielikult rahvaesindajaid kohtumõistmisest kõrvaldada ja nad on loonud erandi, väljavõtte üldreeglist. See on § 73, mis lausub, et „sellekohaste seaduste alusel ja korras alluvad üksikud liigid kriminaalasju vandekohtule“. Et see paragrahv kujutab väljavõtet reeglist, seda tõendab tema sisu ja asend. Käsitleb ju Põhiseadus 68.—72. paragrahvini üldisi nõudeid kohtu ja kohtunikkude suhtes. On ta selle lõpetanud, siis esitab alles kaks väljavõtet, mis paigutatud 73. ja 74. paragrahvi. Erandeid ei tohi aga iial laiendada tõlgendada. Neid tuleb võtta täpsalt vastavalt tekstile. Arvestades seda vaatekohta

¹⁾ Prof. J. Uluots — Kohtuvõimu korraldus põhiseaduses, „Õigus“ nr. 5, 6, 7 — 1928; R. Rägo — Kohtukorralduse seaduse eelnõu, „Õigus“ nr. 1 — 1929.

konstateerime, et § 73. lubab vandekohtul osa võtta vaid kriminaal-asjade arutamisest. Seega pole mõeldav, et saaks rahvaesindajaid kutsuda osa võtma tsiviil- ja administratiiv-kohtuasjade lahendamisele. Ei ole seepärast kokkukõlas põhiseadusega kaubanduskohtu loomine, mille koosseisu kuuluksid peale ametkohtunikude rahvaesindajad-kaupmehed. Vaidlusi võiks tekitada rahvaesindajate osavõtu küsimus distsiplinaar-kohtu istungist. Iseenesest on sellel küsimusel praegusel korral kõrvalisem tähendus. Niiviisi võiksime kosta püstitatud küsimusele, et rahvaesindajad võivad meil osa võtta ainult kriminaal-asjade arutamisest ja seda vandekohtu näol neis asjus, mis eriseadused kindlaks määravad.

2. Kuidas tuleb mõista Phs. § 73-at; kas on selles väljendatud norm käskiva või võimaldava iseloomuga? Analüüsides Põhiseaduse norme leiame, et nad sisult ja vormilt on erinevad. Leiame norme, mis oma loomult annavad haarava sisu, mis ei vaja enam eriseaduse andmist. Need on konkreetsed normid, näiteks § 13. teine lõige: „Tsen-suuri Eestis ei ole.“ Alates päevast, mil Põhiseadus hakkas maksma, ei vaja trükitoes eeltsensuuri. Selle kõrval on teissuguseid norme, mis kannavad deklaratiivset iseloomu, määravad üldised raamid, üldised põhimõtted, millele eriseadused peavad andma konkreetse sisu. Näiteks § 25, mis käsitleb küsimust, millistele nõuetele peab vastama majandusliku elu korraldamine Eestis. Nii konkreetsed kui ka deklaratiivsed normid omakord on kas käskivad (imperatiivsed) või ainult võimaldavad, lubavad. Enamik Põhiseaduse normidest kannab imperatiivset iseloomu, s. t. põhiseadus väljendab normi ja seda peab käsu kohaselt täitma, valikuvõimalust ei ole. Kui näiteks § 68. ütleb, et õigusemõistmist teostavad Eestis oma tegevuses sõltumatud kohtud, siis on seega, nagu juba ennem tähendatud, väljendatud käsk, et ainult kohtud saa-

vad ja peavad meil kohut mõistma, ning mitte mõned muud asutised. Kui § 69. lausub, et ülemat kohtuvõimu teostab riigikohus, siis on seega väljendatud käsk, et riigikohus peab teostama kõrgemat kohtuvõimu, ning mitte keegi muu. Ei saa eriseadusega mingit teist moodust seada. Rohkearvuliste imperatiivsete normide kõrval on aga rida teist laadi norme, millel puudub säärane käsk, mis vaid teatavale isikule või asutisele õiguse annavad üht või teist teha. Kas õigustatud isik või asutis seda teeb või mitte, see on sellest enesest. § 77. annab omavalitsuseühikutele õiguse oma ülesannete täitmiseks võtta makse seaduses kindlaks määratud piirides. Omavalitsuseühikud võivad seega eriseaduse piirides võtta makse, kuid nad ei ole kohustatud seda tegema. Kui näiteks keegi rikas kodanik annab omavalitsuseühikule kapitali või ettevõtte, mis annab niisuurit tulu, et see suudab katta kõik tolle ühiku kulud, siis pole omavalitsuseasutisel vajadust tarvitada § 77. õigust. Ta jätab selle tarvitamata, keegi ei saa teda selleks sundida. Samuti on lugu § 82.-ga. Selle §-i teine lõik annab vabariigi valitsusele õiguse omal algatusel välja kuulutada mobilisatsiooni juhul, kui teine riik on kuulutanud vabariigi vastu mobilisatsiooni. Vabariigi valitsus on õigustatud seda tegema, kuid ta võib selle ka tegemata jätta, tehes riigikogule ettepaneku mobilisatsioon välja kuulutada. Riigikogu võib küll valitsusele etteheiteid teha viivituse pärast. Need etteheited on poliitilist, mitte aga juriidilist laadi.

Meie Põhiseadus sisaldab säärasteid norme, mis oma vormilt paistavad olevat imperatiivsed, sisult lähenevad aga võimaldava sisuga normidele. § 79. lausub, et vabariigi kaitseks moodustatakse kaitsevæed, mille korraldus määratakse kindlaks esiseaduses. Oletame, et Euroopa Ühendriikide idee saab tõsiasjaks, oletame, et Rahvasteliit loob sedavõrt tugevad rahutagatist, et kaob praktiline tarve kaitseväge

pidada. Kas säärasel puhul tuleb Phs. § 79. ikkagi sõna-sõnalt täita? Mõtlen, küll mitte. Meie tollekordsetel riigijuhtidel avaneb valikuvõimalus kas pidada edasi kaitseväge või mitte. — See näide oli toodud vaid väite tõestuseks, et paljast normi vormist on vähe kinnitamiseks, kas norm on käskiv või võimaldav. Tuleb analüüsida ka normi sisu.

Katsume nüüd vastust leida püstitatud küsimusele. Millist iseloomu kannab Phs. § 73? On meil tegemist konkreetse või deklaratiivse, käskiva või võimaldava normiga? Selle paragrahvi sisu selgitamiseks ei ole meil praegu muud materjali, kui Põhiseaduse enese tekst. Asutava Kogu protokollides ei leitud mingisugust märkust, et selle §-i kohta oleks mõtteid avaldatud. Et § 73. jätab eriseaduste hoolde vandekohtu aluste, korra ja vandekohtule alluva kriminaalasjade liigi määramise, nii siis pole siin tegemist konkreetse, vaid deklaratiivse normiga. Kas on see deklaratiivne norm käskiv või, vastuoksa, võimaldav, selgemalt öeldud, kas käsib Põhiseadus riigikogul eriseadust välja anda, mis vandekohtu meil ellu kutsuks või annab Põhiseadus riigikogule oma nägemise ja soovi järele ainult võimaluse vandekohtu ellukutsumiseks? Paistab olevat tõenäosem teine võimalus. Selle poolt räägib kõige pealt selle paragrahvi liiga üldine tekst. Seaduseandja nimetab vaid, et teatavad kriminaalasjad alluvad vandekohtule. Millist liiki on need kriminaalasjad, millised ehitusega vandekohus ise peab olema ja millises korras asjad vandekohtule alluvad — see kõik on jäetud eriseaduste korraldada. Kui Põhiseaduse loojad on andnud sedavõrt laiad volitused riigikogule eriseaduste koostamiseks, siis peab arvama, et tal huvi polnud vandekohtu sunduslikuks teha, vaid võimalikuks. Põhiseaduse loojail pidi ometi silmade ees seisma § 73-da redaktsiooni tagajärjed. Mõõnamegi hetkeks, et tegemist on käskiva normiga, et vandekohtu ellukutsumine on sunduslik.

Riigikogu võib teda säärasena võtta ja selle põhjal eriseaduse välja anda, mis vandekohtule alluvaks teeb kriminaalasjade liigi, mis harva esineb, näiteks üks süütegu aastas või mitmes aastas. Vormiliselt ei saa riigikogule põhiseaduse rikkumist ette heita. Kui nüüd seaduseandja sellele vaatamata andis säärase valge kaardi, siis pidi tal tahe olema mitte tuleviku seaduseandjaid piirata ja talle anda võimalikult vabad käed. Tõesti näemegi, et uuemates riikide põhiseadustes, kus on tahetud vandekohtule anda suuremat tähendust, on põhiseaduse vastavad paragrahvid teisiti redigeeritud. Nii käsib Poola põhiseaduse § 83. vandekohtu arutada raskeid süütegusid ja poliitilisi süütegusid.

Teiseks räägib vaate poolt, et § 73 pole käskiv norm, juba kirjeldatud paragrahvi asend. Põhiseaduse paragrahvid 68—72 annavad kohtumõistmise meil ellukutseliste ametkohtunikkude kätte. Lõpeks Põhiseaduse kohut käsitlev VI peatükk 72. paragrahviga, siis poleks meil võimalust ei vandekohtu ega üldse mingisugust kohut rahvaesindajate osavõtuga ehitada. §§ 68—72. väljendatud normid sedavõrt selged, et see võimalus ära langeb. Nagu tähendatud, pole seaduseandja seda tahtnud ning on asetanud kohut käsitlevate normide lõppu väljavõtte § 73-da näol, mis vandekohtu siseseadmise võimaluse loomiseks hädatarvilik. Sama teed on käinud Saksamaal 1919. a. põhiseadus. Kohut käsitlev VII peatükk formuleerib esiteks samas järjekorras, nagu meiega põhiseadus, kohtusse ja kohtunikudesse puutuvad üldnõuded ja siis, et mitte võimalust ära võtta kaubanduskohtunikkude schöffenite ja vandekohtunikkude osavõttu kohtumõistmisest, lausub, et loendatud rahvaesindajate kohta eelmiste paragrahvide nõuded ei käi.

Seepärast tuleb kalduda arvamusele, et Phs. § 73-da norm on deklaratiivne — võimaldav. Harilikule seaduseandlusele on võimalus jäetud vandekohtu kriminaalasjade lahendamiseks ellu

kutsuda või mitte kutsuda ja kui kutsuda, siis ajal, mil ta seda ise leiab tarviliku olevat.

3. Mida tuleb mõista Phs. § 73-das tähendatud vandekohtu all.

Ühelt poolt arvatakse, et selles paragrahvis nimetatud vandekohus peab tähendama vandekohtu klassilises mõttes. See on, et: a) rahvaesindajad vandekohtunikud moodustavad iseseisva kollegiumi, kes b) lahus ametkohtunikkudest otsustab kohtualuse süüüksimuse; c) säärasele kohtu otsusele ei ole sisuliselt edasikaebe võimalust. Teised eitavad seda vaadet ja tõendavad, et vandekohtu vormi on Põhiseadus jätnud määramata. Kumb vaade on õigem? Näib, et eelistada tuleb teist. Asutava Kogu protokollid ei heida valgust ka sellele küsimusele. Pöördudes välismaa seadustikkude vaatlemisele leiame, et vandekohtu mõiste pole sugugi ühtlane ja see ei haara üksinda klassilist vandekohtu, vaid ka rea teisi rahva osavõtu vorme kohtust. Nii näeme, et Itaalia maksva 1913. a. kriminaalprotsessi järele vandekohtunikud moodustavad küll iseseisva ametkohtunikust — esimehest — lahusoleva kollegiumi, kes kohtualuse süüüksimuse lahendab, kuid sellel kollegiumil on keelatud omavahel süüüksimust debateerida. Esimehe, prokuröri ja kaitsja juuresolekul annavad vandekohtunikud vaikides oma kirjalikud vastused esimehele, kes vastused ette loeb ja vandekohtunikkude enamuse kindlaks teeb¹⁾. 1907. a seadusega seadis klassilise vandekohtu isamaa — Inglismaa — apellatsioonilise edasikaebe vandekohtu otsustele. Apellatsioonikohus koosneb kõrgemaist ametkohtunikest. Ta võib asja läbi vaadata sisult ja vormilt ja teha uue otsuse vandemeeste kolleegiumita²⁾. Veel kaugemale

on läinud Saksamaa kriminaalprotsess. 1924. aasta seadusega on Saksamaal loodud vandekohus (Schwurgericht), mis koostub kolmest ametkohtunikust ja kuuest rahvaesindajast — vandekohtunikust. Ametkohtunikud moodustavad vahekohtunikkudega ühise kollegiumi ja ühiselt häälteenamusega otsustavad nii süüüksimuse kui ka karistuse³⁾. Selle novelliga on Saksamaa hävitanud vahe, mis seni oli vandekohtu ja schöffenkohtu vahel. Senisele schöffenkohtule on antud vandekohtu nimetus. Võidakse väita esiteks, et 1924. a. Saksa novell ei saa meile olla mõõduandev ja teiseks, et see on ilmunud peale meie Põhiseaduse loomist. Sellele võib kosta, et säärast teed, mida Saksamaa käis 1924. aastal, sammus 1900. aastal Vene uue kriminaalprotsessi koodeksi väljatöötamise komisjon. See projekt kavatses ellu kutsuda vandekohtu erilise koosseisuga (суд присяжных особого состава), mis oleks koostunud kolmest ametkohtunikust ja viiest vandekohtunikust. Kõik kaheksa oleksid moodustanud ühise kollegiumi, kes oleks häälteenamusega lahendanud süü- ja karistusküsimuse.⁴⁾ Nagu Saksamaal nii kavatses ka Vene projekt ehitada erilise koosseisuga vandekohtu schöffenkohtu eeskujul.

Nagu esitatud näidetest selgub, mõistetakse praegu ja mõisteti Põhiseaduse loomise ajal vandekohtu all väga mitmekesiseid rahvaosavõtu vorme kohtumõistmisest, alates klassilise vandekohtuga ja lõpetades saksa schöffenkohtuga. Säärastel asjaoludel pole mingisugust alust tõendada, et vandekohus Phs. § 73-da mõttes peaks tähendama klassilist vandekohtu. Ei ole andmeid tõendamiseks, et Põhiseaduse isad oleksid mõelnud ja soovinud klassilist vandekohtu.

1) Codice di procedura penale, art. 455—467.

2) П. И. Люблинский — Очерки уголовного суда и наказания в соврем. Англии С. П. Б. 1911, lk. 82.

3) Gerichtsverfassungsgesetz §§ 81, 82.

4) Проект новой редакции Уст. Угол. Судопр., ст. ст. 660, 790, 792.

Seepärast võib küsimusele kosta, et P h s. § 73-as märgitud vandekohus ei tähenda klassilist vandekohut, vaid selle all võib mõista kõiki neid mitmekesiseid rahvaosavõtu vorme kohtumõistmisest, mis

nüüdsel ajal vandekohtu nimega nimetatakse. § 73-as mahutab seepärast ka Saksa schöffenkohtu vormi. Millise sisu saab vandekohus, kui ta peaks sisse seatama, onoleb riigikogust. Põhiseadus omalt poolt mingit vormi ette ei kirjuta.

Riigikohtu asukoha küsimusest.

D. Grimm.

Riigikohtu Tartust Tallinna üleviimise küsimus on teatavasti omandanud õige aktuaalse tähtsuse.

Kõrgema kohtu sellise üleviimise soovitatavuse või mittesoovitatavuse suhtes linna, mis riigi poliitilise elu keskuseks, parlamendi ja teiste kõrgemate riigiasutiste asukohaks, on põhimõttelised kaalutlused tihedasti seotud puhtpraktilist laadi motiividega. Viimaste hulka kuuluvad küllaldaselt määralt vasturääkivad rahandus- majandusliikud kaalutlused ja kaalutlused, mis seotud tahetega riigikohtu asupaigaks valida enam keskusliku asendiga ja selles mõltes kodanikkude suuremale arvule kättesaadavamalt linna; ühes sellega esineb teineteisele otse vastu pörkevaid kaalutlusi, mis seotud ühelt poolt tendentsiga alaldada tihedat sidet riigikohtu ja Tartu ülikooli, eriti õigusteaduskonna vahel, teisest küljest püüdega riigikohtu liikmeid enam-vähem süstemaatiliselt kaasa tõmmata osavõtule mitmesuguste seaduseprojektide väljatöötamiseks, silmas pidades võimalust laialt ära kasutada nende teadmeid ja kogemust elu seaduseandliku korraldamise asjades.

Arvame, et riigi kõrgema kohtu asupaiga küsimust ei võiks paigutada teisejärgu tähtsusega küsimuste hulka, mille suhtes võib esikohale lükata kaalutlusi nii suhtelise rahandusliku kokkuhoiu kohta võrreldes kas rahva või mõne asutise seisukohalt tehnilise soodsusega ehk ka ülikooli õpetuse

seisukohast lähtudes. Vastuoksa arvame, et see on esmajärguline riikliku tähtsusega küsimus, mille vaatlemisel peab otsustava tähtsuse andma põhimõttelist laadi kaalutlustele. Nende juures kavatsemegi peatuda, jättes kõrvale igasugu praktilist laadi kõrvalised motiivid.

II.

Ilmselt ei saa vaidlust olla selle üle, et kohtu sõltumatuse põhimõte, mis Põhiseaduse § 68-ga kindlaks määratud, on põhi printsiibiks, milleta pole mõeldav ühegi kohtuasutise loomulik funktsioonimine.

Kogu küsimus sellest seisukohast on selles, missuguste tagatistega peab varustama seda printsiipi, et selle kuulutamine ei jääks ainult vagaks sooviks, ainult tühjaks heliks ilma kindla reaalse sisuta, et kohus, eriti riigi kõrgeim kohus, tõelikult juhineks oma otsustes üksnes seadusest ja oma kohtunikusisetundest, ilma ühegi kõrvalise kaalutluse lisandusega.

Lähemalt arutlusele võetud konkreetset küsimust võib formuleerida järgmiselt.

Kas on riigikohtu, kui maa kõrgeima kohtu sõltumatuse kindlustamiseks küllaldaselt üldised formaalsed tagatised, mis kõikide kohtude jaoks antud Eesti Vabariigi Põhiseadusega, nagu kohtunikkude kõrvaldamatuse printsiip väljaspool kohtuotsust

(Põhisead. § 71), kohtuliste ametite iseäralik täitmise kord (Põhisead. §§ 69 ja 70), kohtunikkude ümberpaigutamise eriline kord (Põhisead. § 71, lõige 2), kohtuliku teenistuse ühtimatus teiste palgaliste ametitega väljaspool seaduses ette nähtud juhte (Põhisead. § 72). Teiste sõnadega, kas on küllalt loendatud tagatistest, mille sihiks kindlustada kohtunikkude seisuse võimalikult kõrget üldist tasapinda ja eriti mille ülesandeks on sisendada kohtunikkudele teadmist nende teenistusliku seisundi tingimatust kindlusest ja veenet eneste ja nende kohtuliku sisetunde ja erapooletuse mõjustamise võimatusest hirmu ja ähvarduste kaudu riikliku võimu teiste organite ja eriti täidesaatva võimu juhtivate organite poolt.

Või siis, — tähele pannes eriti tähtsat ja vastutavat osa, mida riigikohus on kutsunud mängima seaduslikkuse põhimõtte kõrgeima valvurina, — tuleb tunnistada vajalikeks mitte niivõrt formaalset kui faktilist laadi lisatagatisi. Ei või unustada, et riigikohus esineb suuremal osal juhtudel viimase instantsina ja mõnedel juhtudel (võrdle näit. Administratiivkohtu korralduse seadus § 6, p. 1.), koguni ainsa kohtuliku instantsina, kusjuures mõlemal juhul tema otsused ei kuulu edasikaebusele.

Esiteks see. Teisest küljest tuleb arvestada seda, et kohtunikkude mõjustamise ja nendele surve avaldamise jämedate vormide kõrval, nagu otsesed ähvardused või mitmesuguste materjalsete või karjääriliste hüvede ja tasude lubamiste kõrval esinevad palju peenemad ja ühes sellega kardetavamad kohtunikkude ideoloogilise mõjustamise vormid, millised üksikult võttes sageli märkamatuks jäävad, kuid samal ajal üldiselt ja tervikus kujutavad eneses alalist tõsist ähvardust õigusemõistmise erapooletule teostamisele, tuues õiguslike normide rakendamise ja tõlgendamise protsessi seaduslikkuse põhimõttesse võõraid toone ja motive. Siiä kuuluvad viiped võimu kurikuulsa prestiiži ülevalhoidmise vajalikkusele ühe või teise normi tõlgen-

damisel arvestada teatavaid poliitilisi, sotsiaal-poliitilisi, rahvuslikke või parteilisi loo-
sungeid, mis ei tulene nende normide objektivsest sisust. Kogemus näitab, et neid viipeid tarvitatakse eriti meeeldi neil juhtudel, kui asi puutub lõplikkude ja muutmata tekohtuotsuste tegemisse, millised on just maa kõrgeima kohtu otsused.

Õeldule tuleb lisandada, et mitte vähesel tähtsusega hädaohtu kujutab esitatud seisukohast vaadeldes ka kõrgeima kohtu personaali enam-vähem süstemaatiline kaasaatamine jooksvate seaduseandlike eel-
nõude või üldist laadi halduskorralduste väljatöötamisel. Asi seisab selles, et selline osavõtmine võib liiga kergesti kõige heatahtlikumat inimest ja kohtunikku viia normide rakendamisel ja tõlgendamisel, mille väljatöötamisest ta ise osa võttis, selle ärasegamisele, mis kavatseti *de lege ferenda* käesolevate normide koostamisel saavutada sellega, mis tuleneb *de lege lata* vastavate normide mõttest ja sisust sel kujul, millesse nad lõplikult valatud.

Esitatud kaalutluste põhjal tuleb küsimus riigikohtu Tartust Tallinna üleviimise kohta seada nii: kas on see fakt, et riigikohus praegusel ajal viibib Tartus ja mitte Tallinnas — maa poliitilises keskkuses, tsentraalsete valitsemisorganite ja riigikogu asupaigas, põhimõtteliselt ükskõikne fakt, või siis ei puudu sel faktil tõsine põhimõtteline tähendus.

III.

Maksab avalikult ja kindlalt püstitada sellist küsimust, et juba ülaltoodud üldiste kaalutluste põhjal kalduda teise alternatiivi kasuks. Muidugi, kõrgeima kohtu asupaigaks maa poliitilisest keskkusest võrdlemisi kaugel seisva provintsilinna valimine ei ole ega saa olla, eriti meie äärmiselt hõlbustatud telegraafilisel ja telefonilisel saajandil, absoluutselt ärahoidvaks rohuks kõrgeima kohtu liikmete mõjustamise võimaluse ja hädaohtu vastu otsustavate poliitiliste faktorite poolt. Ent niisugust absoluutset kõikvõimsat rohtu

üldse pole. Sellisteks ei saa ka pidada neid formaalseid kohtuasutiste sõltumatuse tagatise, mida sisaldab Põhiseadus. Kuid siiski on selge igaühel, kes elu tunneb, et faktiliselt pole kaugeltki ükskõik, kas on võimalik alaline, päevast-päeva isiklik suhtlemine ja isiklik suusõnaline sundimatu, objektiivselt tabamata, kuid ühes sellega oluliselt kaugeltki mitte alati õigusemõistmise kõrgeid huvisid arvestav, täiesti vastutusele mõjuavaldamine kõrgeima kohtu liikmete peale mitmesuguste poliitiliste faktorite poolt (mis kaugeltki pole tõsise tähendusega, eriti kui silmas peame Põhis. § 69. kindlaks määratud riigikohtu liikmete komplekteerimiskorda), või siis vastuoksa on sellisel suhtlemisel tõsised välised takistused ja ühenduses sellega seesmine pide, länu riigikohtu ja võimu poliitiliste keskorganite territoriaalsele lahusolekule.

Kuid võib-olla nüüdisaegse demokraatliku riikluse tingimuses pole tõsist pinda ja tõsiseid põhjusid eriarvamustele ja lahkhelidele õigusemõistmise teostamise alal kohtu ja teiste riikliku võimu organite vahel, eriti kohtu ja halduse organite vahel? On küllalt selle küsimuse ülesseadmisest tunnustamiseks, et kokkupõrked sel pinnal on võimalikud ja teatavais piirides koguni paratamatud igasuguse riikliku korralduse juures.

IV.

Mainitud liiki kokkupõrgete võimalus ja veel enam saatuslik paratamatus tuleneb sellest lihtsast faktist, et möödunud ja muutuvad poliitilised huvid ja tendentsid ning nende pinnal kujunevad mitmesugused poliitilised rühmitised võivad esile kutsuda ja kutsuvadki käesoleval ajal juhtivat osa määrgivate politikute juures väga erisuguseid hinnanguid käesoleval ajaloolisel hetkel jõus olevate uute ja edasikestvate vanade seaduste suhtes, ning siit tärkab kergesti tahtmine hankida kohtult nende normide niisugust tõlgendamist, mis oleks kokkukõlas nende või teiste poliitiliste püüetega,

olguigi et see ei tulene nende normide objektiivsest sisust, mis kohtule ainuüksi kohustuslik. Mida keerulisem selles suhtes käesolev sotsiaalne ja poliitiline konstellatsioon (nagu see on eriti rahvaste elus üleminekuajajärkudel), eriti mida raskem välja pääseda sel pinnal tekkivatest konfliktidest ja vasturääkivustest vana ja uue korra vahel, ajalooliselt kujunenud vormide ja uute sotsiaalsete ja poliitiliste puhangute vahel, — loomulikul, seaduseandlikul ümbermuutmise teel, silmas pidades püsiva enamuse puudumist parlamendis, — seda enam reaalseks muutub ülalkirjeldatud hädasoht.

Eriti lai väli eriarvamustele ja lahkhelidele avaneb asjades, mis alluvad vastavate kohtute administratiiv osakondadele ja eriti riigikohtu administratiivosakonnale, kui kõrgeimale ja mõnedel juhtudel ainsale kohtuinstantsile (Administratiivkohtu korralduse sead. § 6).

Kuid analoogilised nähtused on võimalikud ka kriminaalseaduseandluse vallas ja koguni tsiviilseaduste sfääris. Sel puhul on küllalt osutada ühest küljest riiklikele ja ametalalistele kuritegudele, teisest küljest tsiviilvaidlustele, kus on puudutatud fiskuse varanduslikud huvid.

Seejuures ei ole tähtsust sel asjaolul, kas riigikohus teotseb siin ainult kassatsioon instantsina, või ta tungib temale antud asjade vaatlusel ka sisse, nagu see aset leiab kõikide administratiivsete kaebuste ja protsesside juures (Admin. kohtu korrald. sead. § 35). Sest otsustavat tähendust — sellest vaatekohast, millest käesoleval juhul küsimust vaadeldakse — omab nimelt juriidiliste normide puhtformaalne tõlgendamise moment, millest oleneb antud konkreetsete vahakordade ja nende faktilise koosseisu elementide juriidiline kvalifikatsioon. Vaidluste korral seaduste tõlgendamine aga kuulub lõppude-lõpuks riigikohtule, kelle seletused omavad tingimatut kohustuslikku jõudu alamatele kohtuinstantsidele igas konkreetses asjas ja peale selle

määratu juhtivat tähendust edaspidiselt analoogiliste asjade arutamisel.

V.

Õeldule lisandub veel üks väga oluline moment, millel kaugeltki ei puudu põhimõtteline tähendus. Seadusega riigikohtule pandud raskete ja väga vastutusrikaste kohustiste väärikas täitmine nõuab — silmas pidades nüüdisaegsete eluliste suhete kiiret kasvu, keerulisust, segasust ja sel pinnal tekkivaid mitmet liiki keerulisi kokkupõrkeid — riigikohtu liikmetelt kogu aja ja äärmist jõupingutust, eriti kui tähele panna, et asja huvides on neil vaja alaldada pidevat ja elavat sidet teaduslike mõttevooludega ja teiste maade seaduseandliku liikumisega ning kõrgemate kohtude praktikaga küsimusis, mis sarnased nendega, mis tulevad riigikohtu arutamisele.

See on seda enam vajalik, et oma lähikese ea sees riigikohus lihtsalt ei suutnud veel välja töötada oma kindlaid traditsioone ja juhtivaid vaateid terves probleemide reas, mis on suutnud juba vastavat valgust leida teaduses ja teiste riikide kõrgeimate kohtute praktikas. Erilise tähenduse saab mainitud suunas elava kontakti loomine ja hoidmine seal, kus kokkupõrked ja tülid tekivad rohketel uute nii eraõiguslike kui avalikõiguslike institutide pinnal, millised loob kiirestivoolav nüüdisaegne seaduseandlus.

Et säärast kontakti on kergem saavutada, kui riigikohtu asupaigaks on mitte kärarikas maa poliitiline keskus, vaid vaikne provintsiaalne ülikoolilinn, nagu käesoleval juhul, võib vaevalt nõuda üksikasjalikku põhjendamist.

Resümeerides kõike öeldut, tuleb otsusele jõuda, et kõik ülalesitatud põhimõttelised kaalutlused kõnelevad riigikohtu Tartust Tallinna üleviimise küsimuse eitava lahenduse poolt.

VI.

Lõppeks pole liigne puudutada esimesel silmapilgul üht väga tõsisena paistvat vastuväidet, mida harilikult tarvitavad meie poolt kaitsitud vaate vastased. Nad osuta-

vad sellele, et riikide enamikus, sealjuures kõige suuremais, välja arvatud Saksamaa, kõrgeim kohus asub just pealinnas, s. t. maa poliitilises keskses. See on vastuvaidlematu ajalooline fakt, mida kui niisugust kuidagi eitada ei saa.

Maksab ainult küsimust üles seada, millega seletub see fakt, selles veendumiseks, et kõrgeima kohtu ja valitsemise keskparaadi territoriaalselt ühtepaigutamise põhjuseks oli omal ajal kui mitte igal pool, siis enamikul juhtudest nimelt kõrgemate valitsemisorganite püüd koondada täielikku kontrolli õigusemõistmise üle ja eriti selle kõrgemaid organeid oma kätte. Sest mitte juhuseikult idee ise, luua ainsat kõrget kohtu ja sealjuures maa poliitilises keskses, milline idee oli võõras vanale patrimoniaalsele riigile arenenud provintsiaalse autonoomiaga, juurdus just nimelt tsentraliseeritud, absoluutse politseiriigi ajastul. See idee elas ülemineku absolutismist tsensuslikku konstitutsionaalsesse monarhiasse. Kuid oma olemuses sobib see halvasti õigusliku riigi, sõna tänapäevases mõttes, ideega, eriti moodsa demokraatliku riigi ideega, mis igati püüab reaalselt ja mitte ainult sõnadega teostada kohtu sõltumatust igasugustest mõjustustest, mis on võõrad õigusemõistmise kõrgele ülesandele.

Õeldut kinnitavad ka niisugused faktid, nagu see, et Saksa vabariik, vaatamata Vei-mari põhiseaduse unitaarsetele tendentsidele ja siit järgnevale liidu keskvoimu mõju kõvendamise püüdele, arvas siiski vajalikuks jätta maa kõrgeim kohus Leipzigi; et demokraatlik Helveetsia määras liidu kohtu asupaigaks mitte Berni, vaid vaikse Lausanne'i; et Tšehhoslovakkia kõrgeim kohus ei asu mitte Praagas, vaid Brnos.

Kas need tähendustrikkad pretseedendid ei anna tunnistust sellest, et Eesti Asutav Kogu, kes asus 1919. a. samale teele oma määrusega, et riigikohtu asupaigaks peab saama mitte Tallinna vaid Tartu, on õieti ajavaimu tabanud ning ettevaatlikult ja targasti talitanud.

Tempelmaksu küsimusi.

Clots.

Uus Tempelmaksu seadus on praktikas tekitanud palju raskusi. Põhjuseks on seaduse puudulikkus, kui ka tema liiga kiire maksmapanek, mis ei võimaldanud temaga tutvuda ega tema elluviimist vajalikult ette valmistada. Meie seaduseandliku töö meetodeid võiks illustreerida see, et isikud, kes otsustavalt osa võtsid eelnõu maksmapanekust, juba selle arutamise ajal kinnitasid, et eelnõu olevat puudulik, kuid ta võetavat siiski vastu ja siis parandatavat teda varsti.

Vene tempelmaksu seadus tekitas tema käsitamisel samuti palju raskusi, mida suurel määral aitas lahendada rahaministri poolt koostatud ja välja kuulutatud alfabeetiline tabel, milles loendati kõik maksu alla kuuluvad kui ka maksuvabad dokumendid. Tempelmaks, mille objektideks on lugematu arv igat liiki dokumente, mille maksustamise kohustis ja määr oneneb mitmesugustest murtlikkudest asjaoludest, tekitab paratamatult praktikas raskusi. Selle tõttu ongi end. Vene seadus (vt. Sead. Kogu V k. Tempelmaksusead. §. 10), samuti ka mõnede teiste riikide seadused teinud täidesaatvale võimule ülesandeks anda eeskirju tempelmaksu seaduste käsitamiseks, et hõlbustada kodanikkudele nende kohuste täitmist. Teistel juhtudel on seaduseandja, arvestades maksu keerulikkust, olnud tagasihoidlik tempeltrahvide ettekirjutamisel. Nii nägi ette meie end. okupatsiooniaegne seadus, et trahv jäetakse ära või alandatakse väikese korraldustrahvini, kui selgeks tehakse, et maks on puudulikult õiendatud eksituse tõttu ilma maksust põiklemise eesmärgita. Seesugune korrektiiv on leidnud poolehoidu ka teistes seaduseandlustes, näit. Poola uues 1926. a. tempelmaksu seaduses.

Meie Tempelmaksu seadus on asunud sellele formaalsele seisukohale, et iga kodanik peab teda nii mõistma, kuidas maksuasutised ja kohus teda tõlgendada võivad. Kui kodanik oma arusaamises tem-

pelmaksu kohustest väärtab, siis ähvardab teda raske trahv. See vaade vastab üldiselt end. Vene tempelmaksu seadusele. Teisest küljest on aga meie seadus Vene eeskujul pannud täidesaatva võimu peale kohuse anda tarvilikke juhtnõõre seaduse käsitamiseks. Sel teel on tahetud hõlbustada kodanikkudele keerulise seaduse täitmist.

Nüüd on aga lühikese aja jooksul otseste maksude valitsus üle külvatud järelepärimistega tempeltariifi käsitamise kohta, kuid ainult ühel juhul on raha- ja kohtuministrid andnud Tempelmaksu seaduse § 26 p. 4 ette nähtud juhatusi (vt. R. T. № 71 art. 445—1928. a.). Kõigil muul juhtudel katsub otsestemaksude valitsus oma jõuga selgitada tekkivaid arusaamatusi, kuid tema näpunäited saavad teatavaks ainult temale endale ja nendele, kes selgitust isiklikult paluvad. Pealegi pole otseste maksude valitsuse juhatustel üldist tähtsust, vaid nad on kindlaks aluseks ainult selle dokumendi maksustamisel, mille kohta juhatus antud (sead. § 20 p. 1).

Ministeeriumide ülesandeks on anda üldisi, kõigile kättesaadavaid juhtnõõre Tempelmaksu seaduse käsitamiseks; neid juhtnõõre oodatakse ammugi ja nende andmiseks ei peaks olema mingisuguseid takistusi.

*

Käesolevate ridadega tahaksin puudutada mõnd tempeltariifi käsitamise küsimust, mis huvitavad eriti kohtutegelasi.

Suuri lahkavamusid on tekitanud tariifi pp. 1. ja 2. käsitamine. Siin keerlevad kahtlused peamiselt järgnevate küsimuste ümber:

1. millal maksustada protokollitud suusõnalisi avaldusi, ja

2. millal ja missugusel määral maksustada kohtuliku toimetuse kestel esitatud tõendavaid dokumente, lepinguid, kirju j.n.e.?

Mõlemas küsimuses on praktika erinev.

Kohtud, teatud määral juhitud Ts. Kp. S. § 847. eeskirjast, ei võta maksu protokollitud suusõnalistelt avaldistelt, peale mõne erandi. Administratiivasutiste praktika on aga väga kahtlev ja erinev. Seal toimitakse tihti seniste kogemuste alusel ilma, et maksustamisel oleks kindlaid piirjoone.

Protokollitud suusõnaliste avaldiste maksustamine peaks olenema samadest põhimõtetest, millele on rajatud kirjalikkude avaldiste maksustamine. Kirjalikud avaldised, nagu tempeltariifi p. 1. tekstist nähtub, kuuluvad maksu alla ainult siis, kui need esitatakse eraasjus, s.o. erahuvides. Vastupidi: kui kirjalik avaldis esitatakse riigi- või omavalitsuseasutiste huvides, siis on seesugune avaldis maksuvaba (tar. p. 1. erand p. 2.). Samuti peab protokollitud suusõnaliste avaldiste maksustamine olenema sellest, kas avaldise protokollimine sündis eraisiku või riigi asutise huvides.

Kodanikkudele on antud õigus teatud piirides pöörduda suusõnaliste avaldistega asutiste poole. Niivõrt kui asutised on kohustatud võtma arvesse niisuguseid avaldise vahetult, mitte aga kirjaliku vormi kaudu, ei lähe kodanikule kui maksu maksjale korda, kas asutis neid avaldise protokollib või mitte, sest selleks, et panna oma huvides asutist funktsioneerima, on temal sellest küllalt, et ta esineb suusõlise avaldisega.

Olukord muutub, kui asutise asjaajamise kord nõuab teatud avaldise jaoks kirjalikku vormi. Siin ei aita suusõnaline avaldis, vaid kodanik peab selleks, et asutis tema avaldisele reageeriks, seadma selle kirjalikku vormi. Siin esineb kirjalik vorm niisuguse momendina, millest on avaldise arutamine, ilma niisuguse vormita ignoreeritakse avaldist, nagu poleks teda olemas: siin on avaldis olemas ainult siis, kui ta on kirjalik. Eeldades, et avaldise esitamine toimub kodaniku erahuvides, tuleb järeldada, et siin toimub avaldise seadmine kirjalikku vormi samuti erahuvides, sest avaldis ja vorm on siin lahutamatu.

Teadagi ei nõua seadus alati seal, kus kirjalik vorm on ette nähtud, et tingimata kodanik peab see olema, kes seab oma avaldise kirjalikku vormi. Mõnikord lubab või isegi käsib seadus riigi- ja omavalitsuseasutusi tulla kodanikkudele vastu ja seada viimaste avaldised nõutavasse kirjalikku vormi, s.o. protokollida kodanikkude suusõnalise avaldise. Muidugi ei muuda asja küsimus, kes seadis kodaniku taht-avaldile kirjaliku vormi, tähtis on vaid, kas kirjalikust vormist on avaldise olemasolu, s. o. arutamine, või mitte.

Ei olene avaldise arutamine protokollimisest, siis ei sünni avaldise seadmine kirjalikku vormi erahuvides, vaid avalikkudes huvides või lihtsalt asutise tuju rahuldamiseks. Kumbki neist põhjustest — ei protokollimise avalik huvi ega asutise tuju ei või aga olla maksuvõtmise aluseks.

Kokkuvõtetult tuleb tunnustada, et ainult seal, kus kirjalikust vormist on avaldise arutamine, võib kõnelda protokollitud suusõnaliste avaldise maksustamisest. Meie kohtupidamise põhilauseks on, et asjaajamine kohtu ees on suusõnaline. Ainult üksikute, tähtsamate protsessuaalavaldiste, nagu nõudepalvete, apelatsioon- ja kassatsioonkaebuste jaoks nõuab seadus kirjalikku vormi. Peale nende juhtude võib kohus ainult teatud piirides nõuda pooltelt, et nad oma avaldised esitaksid kirjalikult. Väljaspool neid piire — eriti avalikul asja arutamisel kohtus — võivad pooled esineda igasuguste suusõnaliste avaldistega, ja kohus peab neid arvesse võtma vahetult, mitte aga kirjaliku vormi kaudu. Kui neid avaldise siiski kantakse istungi protokollis, siis ei tähenda see, et avaldised muutuksid selle läbi kirjalikku- deks, et protokollimine sünnib kodaniku huvides („eraasjus“) ja et kohus arutab avaldist ainult protokollis kaudu. Protokollis pidamine kohtus on tingitud eeskätt avalikkudest huvidest — kohtumõistmise seadlikkuse kontrolli tarvetest. Jääks protokoll kohtus mingil põhjusel pidamata, siis peaks

kohus siiski asja otsustamisel arvesse võtma kohtu ees tehtud suusõnalisi avaldisi.

Neil põhjustel peab arvama, et suusõnalised avaldised kohtus on maksuvabad, kuigi neid kantakse kohtuistungis protokollis.

2) Veel suuremal määral lahkarvamusi on tekitanud niisuguste tõendavate dokumentide maksustamine, mida pooled esitavad kohtule ilma kirjaliku avaldiseta, suusõnaliste seletuste puhul.

Mõned kohtud võtavad neilt avaldiste tempelmaksu, tugeses tariifi p. 1-le, mis loendab: „avaldisi, palvekirju, teadaandeid... ja muid pabereid“, mis esitatakse eraasjus riigiasutistele. Nii võetakse mõnel pool poolte vaidluste ajal esitatud kirjalikudelt tõendustelt: lepingutelt, kviitungitel j. n. e. avaldise tempelmaksu (25 s. poognalt). Näib, et seesugune tõlgendus on ebaõige. Tariifi p. 1. kõneleb ainult avaldistest riigi- ja omavalitsusasutistele. Avaldise all tuleb siin mõista isiku mõtteväljendusi, mis on aadressitud sellele asutisele, millele avaldis tehakse. Selleks ei või lugeda näiteks lepingut, mis väljendab sootuks teiste isikute omavahelisi tahteavaldisi ja mis esitatakse asutisele kui kolmandale isikule minevikus aset leidnud faktide tõenduseks. Tariifi p. 1. teksti selgitavas osas leiduv loend ühes eksitavate sõnadega „ja muud paberid“ ei oma iseiseisvat määravat jõudu, vaid esineb ainult nende dokumentide näitliku loendina, mille näol eraisikute avaldised asutistele võivad esineda.

Suurem osa kohtuid võtavad suusõnaliste avaldiste puhul esitatud dokumentidelt maksu nagu lisadelt (10 s. poognalt). Kuna aga maksu alla kuuluvad lisad peavad tariifi p. 2. põhjal esinema „avaldiste ja teiste tariifi p. 1. tähendatud kirjade“ lisadena siis mõnel pool katsutakse suusõnalise vaidluste puhul esitatud tõendusdokumentide maksustamist lisade tempelmaksuga põhjendada sellega, et need olevat nõudepalve või muu algpalve lisad. Pealtnäha on sellel tõlgendamisel teatud veenvus. Prakti-

liselt võib see tõlgendus olla vastuvõetav, kuna ta looks lisade maksustamiseks lihtsad ja selged alused ning päästaks kodaniku ja asutised arusaamatustest, mis tar. p. 2. käsitamisel muidu tekiksid. Hoopis teine küsimus on, kas see tõlgendus on õige ja kas ta vaatamata tema otstarbekohasusele ei tule põhjendamatuks kõrvale heita, kuni temale pole antud seaduslikku alust *de lege ferenda*. Lähemal vaatlusel selgubki, et see tõlgendus pöörab kokku mitmesuguste oluliste raskustega. Kõige pealt ütleb tariifi p. 2., et ainult niisugust paberit võib lugeda maksualuseks lisaks, mis täiendab ja arendab seda kirja, mille juurde ta lisatud. Kui nõudja poolt esitatud dokumentide kohta võib öelda, et mitmed neist täiendavad ja arendavad nõudepalvet või vähemalt on määratud selleks otstarbeks, siis ei saa kostja poolt esitatud dokumentide kohta kuidagi väita, et need lisatakse kostja soovil nõudepalve juurde selleks, et viimast täiendada ja arendada. Nõudepalve sisaldab teatud faktide esiletoomist ja nende põhjal otsuse taotlemist kostja kahjuks. Viimane omalt poolt esitab tõendusi, mis pole määratud nende avaldiste täiendamiseks ega arendamiseks, vaid tumberükkamiseks ja tühistamiseks. Vastupidine seisukoht tähendaks tariifi p. 2. silmanähtavalt laiendavat tõlgendamist tegeliku olukorra ja protsessi poolte tegevuse moonutamise abil.

Oletades, et see tõlgendus on õige, tekib juhtudel, kui asjas on peale nõudepalve esitatud mingi muu kirjalik avaldis, küsimus, kas siis ikkagi kõik tõendusdokumendid jäävad nõudepalve lisaks, või tuleb mõnda neist lugeda kuuluvaks mõne teise kirjaliku avaldise juurde, mille sisu need dokumendid võivad samal määral täiendada kui nõudepalve oma. Selle küsimuse lahendamisest on eelkõige tihtipeale selle või teise lisa maksustamine. Jäädes selle tõlgenduse juurde peaksime jõudma järeldusele, et juhtudel, kui nõudepalve on vaesusõiguse põhjal tempelmaksust vaba, siis tar. p. 2. erand 1. põhjal võib ka kostja esitada maksuvabalt

kõik oma tõendusdokumendid, sest need oleksid ju nõudepalve lisad. See tõlgendus võimaldab muidki järeldusi, mis mõjuvad üllatavalt ja panevad tõsiselt kahtlema, kas seaduseandja neid soovis, kui ta tempeltariifi p. 2. maksma pani.

Tõeliselt on lugu nii, et suurem osa kirjalikke dokumente, mis kohtuistungil esitatakse, on määratud suusõnaliste seletuste juurde. Nõudja väidab oma nõudmise või mõne erapalve õigust, esitades seejuures sagedasti uusi palveid, kuna kostja vaidleb selle vastu ja mõlemad kinnitavad neid oma avaldise dokumentidega. Kõnelemata kostjast — isegi nõudja võib esitada dokumente, mis ei täienda ega arenda algpalvet ega ka mingit teist kirjalikku avaldist, vaid tema suusõnalisi avaldise niisugustes küsimustes, millel pole midagi ühist algpalvega, näiteks: tempeltrahvi küsimuses, mida kohus on ise üles tõstnud mõne maksustamata akti puhul. Kuidas saaks siin öelda, et kõik need mitmel puhul esitatud dokumendid on lisatud nõudepalve juurde selle täiendamiseks ja arendamiseks?

Ei mahu kohtule suusõnaliste avaldiste juurde esitatud tõendusdokumendid tar. p. 1. ega ka p. 2. alla, siis ei jää tariifis enam määrust, mille põhjal neid dokumente võiks esitamise puhul maksustada. Nad jäävad maksuvabaks. Põhimõte, et maksuvaba avaldise juurde kuuluv lisa on samuti maksuvaba, on väljendatud tar. p. 2. esimeses erandis, mis lausub, et lisad avaldistele, mis ei kuulu tempelmaksustamisele, on maksust vabad. Analoogiliselt — kui suusõnalised avaldised kohtu ees ei kuulu maksu alla, siis ei või võtta maksu dokumentidelt, mis nende avaldiste puhul kohtule esitatakse.

Peab arvama, et niisugune oli seaduseandja tahtmine. Temal oli teada, et 1924. aastal antud Kohtumaksu seadus („R. T.“ N 81/82), mis pani tempelmaksu alla ka niisugused dokumendid, mida esitati kohtu

ees suusõnaliste avaldiste juures, väljendas seda mõtet sõnadega: „Palvekirjade, nende lisade ja üldse kõikide paberite pealt mis antakse kohtule... võetakse tempelmaksu... jne.“

Nagu tolle seaduse tekstist nähtub, tegi ta vahet 1) palvekirjade, 2) nende lisade ja 3) muude kohtule antavate paberite vahel. Tähendab, tol korral väljendas ka seaduseandja *expressis verbis*, et iga poolte poolt kohtule esitatavat dokumenti ei saa arvata mõne palvekirja lisaks, vaid et suusõnaliste avaldiste juures antavate dokumentide maksustamist tuleb eriti ette näha.

Kui seaduseandja, teades seda teksti, siiski ei retsipeerinud teda uude seadusse, vaid tegi tõendusdokumentide maksustamise olenevaks sellest, kas need dokumendid kuuluvad lisadena mingi kirjaliku avaldise juurde ja kas see avaldis ise on maksualune, siis pidi seaduseandja tahtma, et suusõnaliste maksuvabade avaldiste juures esitatavad dokumendid jäävad maksuvabaks.

Ka see tõlgendus kindlustab lisade maksustamisele lihtsuse ja selguse. Õige, tema tagajärjeks oleks, et mõni kohtuskäija võiks pääseda mõnede dokumentide maksustamisest sellega, et ta jätab need oma kirjaliku avaldise juurde lisamata ja esitab need kohtu, suusõnaliste vaidluste puhul kuivõrt protsessi eeskirjad seda ei takista. See pahe oleks aga märksa väiksem, kui kõigi kohtuistungil esitatud dokumentide maksustamine seaduse laiendava tõlgenduse abil.

Kolmas võimalik tõlgendus — et kohus peaks igakord selgitama, kas esitatud dokument kuulub mõne kirjaliku avaldise juurde, tähendab on maksualune või kuulub ta suusõnalise avaldise juurde ja on maksuvaba — tuleks kõrvale heita. See tõlgendus muudaks lisade maksustamise küsimuse hoopis keeruliseks ja tihti peale lahendamatuks. ☐

Poola Kriminaalkohtupidamise seadustik.

P. Kann.

1. juulil 1929. a. hakkas Poolas maksma nus Kr. Kp. Seadustik. Selle seadustiku seadis kokku 1919. a. moodustatud kodifikatsiooni komisjon ja juba 1926. a. kinnitati ta Poola vabariigi presidendi poolt. Oma sisu otstarbekohaselt jaotuselt ja õnelikult paigutuselt (ses suhtes tuletab ta meelde Saksa 1924. a. kr. protsessi) osutub seadustik väga ülevaatlikuks ja käsitamiseks mõnusaks. Seadustik sisaldab 652 artiklit ja on jaotatud 11 raamatusse. Viis esimest raamatut on pühendatud kriminaalprotsessi üldreeglitele ja sääarastele nähtustele, mis võivad korduda igas kohtus ja igas protsessistaadiumis, kuna kuus viimast raamatut moodustavad niioelda kr. protsessi eriosa ja käsitlevad ettevalmistuse toimetusi ja asja arutuse üld- ning erikordi kohtuis. Protsess on rajatud teaduses tunnustatud ja Lääne-Euroopa kr. protsessides vastu võetud põhimõtetele ja kohaldatud tegelikule elule.

I. Kohtud ja nende kompetents.

Esimese astme kohtuid on Poolas neli: jaoskonnakohus (linnakohus- sąd grodzki), ringkonnakohus (sąd okregovy), vandekohus ja alaealiste kohus.

Teise astme kohut nimetatakse lihtsalt apellatsioonikohtuks. Apellatsioonikohtu funktsioone jaoskonnakohtu asjus täidab ringkonnakohus.

Kassatsioonikohtu kohuseid täidab Poola Kõrgem Kohus.

Jaoskonnakohtule alluvad lihtsamad süüteod, milles karistustena on ette nähtud rahatravh või vangistus kuni kahe aastani või need mõlemad karistused koos. Seda asjade alluvust ei muuda lisakaristused ja karistuste raskendamised retsidiivi puhul. Lisaks sellele peab jaoskonnakohtunik veel toimetama üksikuid eeluurimise toiminguid ringkonnakohtule alluvais asjus, kui need ta peale pannakse.

Vandekohtule alluvad kõik poliitilised süüteod ja raskemad üldised süüteod, kus karistustena on ette nähtud vangistus 10 aastast eluajani ja surmanuhtlus.

Muud süüteod, mis ei allu ei jaoskonnale ega vandekohtule, alluvad ringkonnakohtule. Peale selle lahendab veel ringkonnakohus kohtu-uuri ja tegevuse peale antud kaebusi.

Alaealiste kohus arutab kõiki süütegusid, mis korda saadetud alaealiste poolt, kes alla 17 a. vanad. On süütegu toime pandud alaealise ja täisealise poolt ühiselt ja on kohus arvamusel, et alaealise süütegu ei ole võimalik eraldada ja alaealiste kohtule üle anda, siis võidakse alaealise üle kohut mõista ka üldise korra järele (art. 610 § 2). Säärane asjade lahutamine (nii süüaluste kui ka süütegude suhtes) on seadustikus ette nähtud ka täisealiste protsessides, kui kohus leiab, et seesugune lahutamine asja lahendamist lihtsustab või kiirendab (art. 29 § 1).

Jaoskonna- ja alaealiste kohtus, samuti ka ringkonnakohtus neis asjus, mis lahendatakse lihtsustatud korras, mõistab kohut üksik kohtunik, muis kohtuis — kohtunikude kolleegium.

II. Protsessi põhimõtted ja üldreeglid.

Süüdistuse põhimõte avaldub protsessis selles, et Poola kohtul pole õigust omal algatusel süüdistust tõsta ja kr. asja arutamist alata, nagu see näit. meil maksva Kr. Kp. S. § 42. pp. 2. ja 4. järele võimalik on, vaid kohus võib kr. protsessi alata ainult seadusepärase süüdistaja poolt esitatud süüdistuse põhjal (art. 2 § 1 ja 351).

Süüdistajatena esinevad: avalik süüdistaja, erasüüdistaja ja kõrvalsüüdistaja.

Avalik süüdistaja tõstab süüdistusi avaliksüüdistuse asjus ja süütegude jälgimisel teotseb riigivõimu esindajana (art. 52). Ava-

liku süüdistaja kohuseid täidab kõigis kohtuis prokurör. Ainult jaoskonnakohtus täidab prokurör oma kohuseid politsei ja teatavais asjus valitsuseasutiste organite kaudu. Kuid ka siin võib prokurör ise esineda. Viimasel juhul jääb politsei või asutise organ kõrvale (art. 56).

Erasüüdistuse asjus tõstab ja toetab süüdistust kahjusaaaja erasüüdistajana. Kahjusaaajaks võib olla ainult isik, kes on süüteo kaudu vahetult kannatanud. On süüteo kaudu kannatanud mitu isikut ja on üks kahjukannatanuist erasüüdistuse tõstnud, siis võivad teised kahjukannatajad juba tõstetud erasüüdistusega ühineda kuni kohtuistungi avamiseni ka siis, kui süüdistuse tõstmise tähtaeg on juba möödunud (art. 64).

Kõrvalsüüdistajana võib kahjusaaaja esineda jaoskonnakohtus kõigis avaliku süüdistuse asjus ühel ajal avaliku süüdistajaga ja kõigis muis kohtuis prokuröri asemel, kui viimane loobub süüdistusest asja ettevalmistuse staadiumis ja enne süüdistusakti esitamist kohtule ja kui apellatsioonikohus kahjusaaajale selleks luba annab (art. 70).

Avaliku süüdistuse asjus täiendab prokurörile kuuluvat süüdistuse monopoli suurel määral seadustikus vastu võetud legaalsuse (offitsiaalsuse või seaduslikkuse) põhimõtte, mille järele prokurör on kohustatud toimepandud süütegudes süüdistust tõstma (art. 53).

Süüdistuse põhimõtte kohaselt esinevad Poola kohtuis ka üheõiguslikud pooled (art. 305 ja t.) Kuid süüdistuse põhimõtte ei ole protsessis puhtalt läbi viidud. Nii pole avalik süüdistaja kohustatud mitte ainult süüdistama, vaid ta on kohustatud ka süüaluse seaduslikke huvisid silmas pidama; ta võib apellatsioon- ja kassatsioonkaebusi (proteste) ka kohtualuste huvides esitada (art. 460, 496 § 2), süüdimõistetud kasuks süüdistusasja uuendamist paluda (art. 580 § 1) j. n. e.

Ka ei osutu protsessipooled täiesti üheõiguslikkudeks; nii on kohtu eesistujal näit. asja arutamisel teatud distsiplinaarvõim

kohtualuse ja tema kaitsja üle (art. 309 § 1), kuna prokuröri üle tal seda võimu ei ole; siis on prokuröril mõned eesõigused tõenduste esitamisel (art. 297 § 2) j. n. e.

Süüdistuse põhimõtet tumestab ka kohtule antud õigus nõuda omal algatusel tõendusi, eeluurimise täiendamist, (art. 299, 290) ning asja edasi arutada ja vabalt otsust teha ka siis, kui prokurör on (pärast süüdistusakti esitamist kohtule) süüdistusest loobunud.

Ka seaduslikkuse (legaalsuse) põhimõttest teeb seadustik mõne erandi oportuuniteediprintsiibi kasuks. Nii on prokuröril õigus oma äranägemise järele erasüüdistust erasüüdistaja käest üle võtta ja seda avalikusüüdistuse korras jälgida, kui ta arvab, et üldsuse huvid seda nõuavad (art. 59). Viimasel juhul jääb küll ka kahjusaaajal õigus ühes prokuröriga süüdistust toetada. Samuti annab seadus prokurörile õiguse oma nõusolekut lubada süüdistuste lõpetamiseks juhul, kui süüteo eest seaduses on ette nähtud kõrgema karistusega üks aasta vangistust ja kui süüalune on juba seadusejõusse astunud kohtuotsusega karistatud raskema karistusega, mis talle ähvardava karistuse kataks.

III. Avalikkus.

Üldise reegli järele toimub asja arutamine kohtus avlaikult, s. o. asja arutamisel võib viibida iga täisealine ja relvastamata (maha arvatud need, kes oma ameti järele relvi kannavad) kodanik (art. 315, 321 § 1). Kuid sellest üldisest reeglist on tehtud mõnigi erand. Nii võib kohus asja kinnistel ustel arutada, kui seda nõuavad avalik rahu, kõlblus või riiklik julgeolek (art. 316). Edasi peab kohus erasüüdistuse asju arutama kinnistel ustel, kui pooled seda üksmeelselt nõuavad (art. 318). Samuti võib kohus asja kinnistel ustel arutada, kui üks kohtualustest on alaealine (art. 317). Need erandid ei puutu aga kohtuotsuse avaldamisse, mis peab toimuma ikka avlaikult (art. 320).

Peale selle on seadustikus ette nähtud mõned juhud, kus eesistuja korraldusel võib kohtuistungilt fikside isikuid kõrvaldada või neile lubada istungil viibida. Nii võib eesistuja kohtuistungilt kõrvaldada kohtualuse, kaitsja või voliniku, kui need oma ülespidamisega asja arutamist segavad või kohut haavavad, kuna alaealised, üliõpilased võivad kohtuistungil viibida ainult eesistuja loaga.

Ka tagaselja-otsus piirab teatud määral avalikkuse põhimõtet. Seadustiku järele võib kohus tagaselja-otsuse teha ainult süütegudes, milles kõrgema karistusena on ette nähtud rahatrüü või vangistus ühe aastani või mõlemad karistused koos, ja kui seejuures kohus lei ole kohtualuse ilmumist sunduslikuks teinud (art. 300, 379).

Mis puutub eeluurimisse, siis toimetatakse see mitteavalikult. Ainult prokurööril on õigus kõigi eeluurimiste toimingute juures viibida, kuna teiste asjaosaliste juuresviibimine sõltub kohtu-uurija äranägemisest. Võtab aga kohtu-uurija ette toimingut, mida kohtulikul asja arutusel vaevalt korrata saaks, siis on kõigil asjaosalistel õigus eeluurimisel sääraste toimingute juures viibida (art. 268).

Lõpuks tuleb veel tähendada, et alaealiste kohtus toimub asja arutamine ikka kinnistel ustel (art. 605 § 1).

IV. Suusõnalikkus ja vahetus.

Asja arutamine kohtus toimub suuliselt ja lõenduste esitamine vahetult. Kuid ka need põhimõtted ei ole protsessis puhtalt läbi viidud. Protsess ise algab juba suusõnalikkuse põhimõtte rikkumisega ja nimelt süüdistusakti lugemisega. Edasi võib kohus kohtuistungil avaldada kohtulikud protokollid, mis koostatud juurdlusel või eeluurimisel kohtualuse või tunnistajate ülekuulamise kohta, kui mõni neist ei ole kohtusse ilmunud (ülesaamata või raskesti ülesaadavatel põhjustel), kui nende poolt kohtus antud seletused lahku lähevad juurdlusel või eeluurimisel antud seletustest, ja

kui nad tõrguvad kohtus seletusi andmast või seletavad, et nad sündmuse üksikasjad on unustanud. Peale selle on kohtul õigus avaldada kohtuliku ülevaatus ja läbiotsimise protokollid ja asjatundjate arvamused, kui ka kohtualuse karistuse teated ja muud toimetuses leiduvad ametlikud ja erateated (art. 338—339).

Lõpuks võib kohus poolte nõusolekul avaldada iga kohtusse ilmumata jäänud tunnistaja seletused.

Poola apellatsioonikohtus on suusõnalikkus palju täielikumalt läbi viidud kui meil maksvas Kr. Kp. Seadustikus. Nii on apellatsioonikohus kohustatud kõik tunnistajad ja asjatundjad uuesti üle kuulama ja kõik muud lõendused uuesti läbi uurima, kui tal tegemist on kaebusega õigeksmõistva otsuse peale. Tuleb apellatsioonikohtul selle juures esimeses instantsis üle kuulatud tunnistajate seletusi avaldada, siis peab ta käima art. 338 ja 339 nõuete järele, s. o. sama korra järele, mis maksab esimeses kohtuastmes tunnistajate seletuste avaldamise suhtes (art. 476).

V. Katkestamatus.

Poola kr. protsess on katkestamatu ses mõttes, et üks ja sama kohtu koosseis peab asja algusest lõpuni arutama ja otsuse tegema. Kohtu eesistujal on õigus kohtuistungit katkestada 14 päevani. Pärast katkestamise vaheaega jätkab kohus asja arutamist. Kuid pärast vaheaega võib asja ka uuesti algusest peale arutama hakata, kui pooled või kohus seda tarvilikuks peavad, või kui kohtu koosseis vahepeal on muutunud (art. 346—347). Alatud protsessi edasi lükata võib ainult kohtu määruse põhjal. Sel juhul algab asja uuesti arutamine ikka algusest peale (art. 348). Ka kohtu resolutsiooni väljakuulutamist võib keerulistel juhtudel kolme päeva peale edasi lükata (art. 365).

VI. Tsiviilnõue ja prejaditsiaal- kõsimused.

Tsiviilnõue on Poola kr. kohtus lubatud.

Kohus võtab tsiviilnõude arutusele ainult järgmistel tingimustel: kui see on esitatud kõige hiljemalt kohtuistungi avamisel, kui see on vahetult seotud kuriteoga ja kui seda nõuet pole veel tõstetud tsiviilkohtus. Juba asja juurdlemisel võib tsiviilnõudja paluda oma nõude kindlustamist tsiviilprotsessis ette nähtud korras (Art. 74—78).

Peale selle on Poola kr. kohus kohustatud lahendama kõiki tsiviilõiguslikke küsimusi, mis kr. protsessis ette tulevad, nagu näit. omandusõigust kinnisvara peale, maksujõuetuse iseloomu jne.

Seega ei tunne Poola seadustik n. n. prejuditsiaalküsimusi.

VII Tõendused.

Tõendustena esinevad Poola kr. protsessis tunnistajad, kohtulik ülevaatus, asjatundjad, dokumendid (art. 340, 339) ja kohtualuse seletused (art. 332, 333, 81).

Tunnistuse andmine on kodaniku kohus ja iga kodanik peab tunnistajana kohtusse ilmuma ja sinna jääma niikauaks, kuni kohus teda vabastab (art. 98). Haigeid tunnistajaid, kes kohtusse ei saa ilmuda, võib ka kodus üle kuulata. Üldreeglit, et iga kodanik on kohustatud kohtus tunnistust andma, teeb seadustik mõned erandid. Nii on tunnistuse andmisest vabad: vaimulik ses suhtes, mis talle pihitud, ja kaitsja — mis talle kui kaitsjale usaldatud. Edasi tuleb seadus vastu neile tunnistajaile (näit. arst, ajakirjanik), kes ei soovi oma kutsealadusi avaldada, ja lubab neid üle kuulata kinnistel ustel, või kui kohus seda võimalikuks leiab, vabastatakse neid hoopis tunnistuse andmisest. Ametnikud ja sõjaväelased võivad aga ametisaladustest tunnistusi anda ainult ülemuse loaga. Siis võivad tunnistuse andmisest loobuda kohtualuste lähemad sugulased ja hõimlased (art. 104). Seda õigust peab kohus vastavaile tunnistajaileiga kord meelde tuletama. On keegi mainitud tunnistajaist siiski tunnistuse andnud ja loobub ta järgnevail ülekuulamisil tunnistuse andmisest, siis kustutatakse ka

juba antud seletused tõenduste hulgast maha (art. 105). Lõpuks on tunnistajal õigus vaikida asjaolude kohta, mis võivad teda ennast või tema lähemaid sugulasi kompromiteerida.

Tunnistuse andmine sünnib vande all.

Ilma vandeta kuulatakse üle: alaealisi kuni 14. a., isikuid, kes vande tähtsusest aru ei saa, ja neid, kes asjast huvitatud. Siis võib veel ilma vandeta tunnistajaid üle kuulata, kui kohus ei loe vannet tarvilikuks või kui asjaosalised tunnistajaid vandendamisest vabastavad.

Ka kohtu-uuriija kuulab tunnistajaid ilma vandeta üle. Ainult siis, kui eeldada võib, et tunnistaja ei saa kohtuistungile ilmuda, on kohtu-uuriija kohustatud tunnistajat vande all üle kuulama.

Seadusevastaselt ilmumata jäänud tunnistajat, kui ka tunnistajat, kes on küll kohtusse ilmunud, kuid kes tõrgub vannet või tunnistust andmast, karistab kohus esimest korda 500 slotiga (200 kr.) või maksujõuetusel vangistusega kuni 2 nädalani ja teist korda — 1000 slotiga või maksujõuetusel vangistusega kuni 1 kuuni. Peale selle ja sõltumata mainitud karistusest on kohtul õigus veel otseselt karistada ühekuulise vangistusega tunnistajat, kes küll kohtusse ilmunud, kuid kes tõrgub vannet või tunnistust andmast. Kuid sellest karistusest võib kohus tunnistajat ise vabastada, kui tunnistaja lõpuks ikkagi vande või tunnistuse annab, või kui asi samas kohtuastmes ära lõpetatakse (art. 118 § 2).

Seadusevastaselt kohtusse ilmumata jäänud tunnistajaid võib ka sunniviisil kohtusse tuua. Erasüüdistaja, kõrvalsüüdistaja ja tsiviilnõudja võivad tunnistajatena esineda (art. 330 §3).

Süüteo selgitamise otstarbel võib kohus (kohtu-uuriija) toimetada süüteokoha, asja ja laipade ülevaatus (art. 123, 253, 344). Ülevaatusale võib kohus kutsuda ka asjatundjaid. Asjatundja kohuseid täitma on kohustatud mitte ainult kohtulik asjatundja, vaid ka iga kodanik, kellel oma kutsealal

küllalt kogemusi ja teadmisi. Asjatundjaks võib olla ka samas asjas kohtusse kutsutud tunnistaja. Laipade ülevaatust ja lahkamist toimetavad võimalust mööda ikka kohtulikud arstid; selle juurde kutsutakse ka need arstid, kes surnule viimastena abi on andnud.

Mürgistusejuhtusid lahendab keemik (või sellekohane asutis) arsti juuresolekul, kui viimane saadaval.

Vaimlise seisukorra kindlakstegemisele kutsub kohus kaks arsti-psühhiaatrit. Selleks otstarbeks võib kohus haiget kuni 6 kuuks ravilasse paigutada. Erakorralistel juhtudel võib kohus seda 6-kuulist tähtaega ka pikendada.

Raha võltsimisel nõutakse vastava ameti või instituudi arvamust.

Asjatundjad avaldavad arvamusi vande all; nad võivad kohtu loal viibida asja arutustel ja kohtualustele esitada küsimusi.

Sunniviisil võib asjatundjaid kohtusse tuua ainult erakorralistel juhtudel.

Tõenduste hindamine sünnib kohtu poolt vabalt, kohtunikkude sisetunde järele.

VIII. Läbiotsimine.

Läbiotsimisi võib toimetada isikute juures ja nende eluruumes, keda kahtlustatakse süüteo kordasaatmises. Teiste isikute juures võib läbiotsimisi toimetada ainult siis, kui on olemas põhjendatud arvamus, et nende juures on varjul kurjategija, süüteo läbi saanud asjad jne. Läbiotsimisi toimetatakse päeval. Öösi on lubatud läbiotsimisi toimetada siis, kui on tegemist süütegude jälgimisega, mis on karistatavad vähemalt kuuekuulise vangistusega ja kui läbiotsimist ei saa edasi lükata. Peale selle võib öösi läbi otsida ruume, mis kõigile avatud, kus kurjategijad koos käivad, kus süüteo läbi saanud asju varjatakse, kus keelatud mängusid mängitakse ja kus prostitueeritakse.

Läbiotsimisi toimetab kohtunik või kohtu ülesandel ka mittekohtunik. Viimasel juhul tuleb läbiotsitavale kohtu käsk esitada. Kui läbiotsimisi tuleb kiiresti toimetada ja ei ole võimalust kohtu luba läbiotsimiseks

saada, siis võib läbiotsimisi teha ka ilma kohtu loata, kuid siis peab kohus toimepandud läbiotsimist tagantjärele oma määrusega kinnitama. See määrus tuleb 48 tunni jooksul läbiotsimise ajast arvates läbiotsitud isikule esitada. Läbiotsimisel ära võetud asjad antakse hoiule kas asjade omanikule või mõnele muule usaldusväärsele isikule, kes on kohustatud need asjad kohtule esitama. Ei esita hoiulevõtja asju kohtule, siis karistab kohus teda esimest korda rahatrahviga kuni 500 slotini või maksujõuetusel vangistusega kuni 2 nädalani, teist korda rahatrahviga kuni 1000 slotini või maksujõuetusel ühekuulise vangistusega. Peale selle võib kohus hoiulevõtjat otseselt karistada ühekuulise vangistusega. (art. 142—163).

IX. Eelvangistus.

Eelvangistus võib järgneda ainult kohtu määruse põbjal ja seaduses ette nähtud tingimustel. Need tingimused on järgmised: kui on karta, et süüalune ennast kohtu eest kõrvale saab hoidma; kui tegemist on süüteo, mis on karistatav vähemalt üheaastase vangistusega ja kui on karta, et süüalune avatleb tunnistajaid valetunnistusele või et ta muid tõendusid kõrvaldama saab; kui süüalusel puudub kindel elukoht ja teenistus või kui ta on tundmatu ja tema isikut kindlaks ei saa teha; ja lõpuks kui on teada, et süüalune ka enne süütegusid toime on pannud.

Mainitud seaduslikkudel tingimustel on politseil ja prokuröril õigus kohtualust vahi alla võtta ka ilma kohtu määruseta. Kuid viimasel juhul tuleb kinnivõetud süüalune otsekohe saata kohtu-uurija või jaoskonna kohtuniku juurde, kes ka kohe peab süüaluse vangistamise või vabastamise kohta määruse tegema. Ei ole areteeritud süüalusele 48 tunni jooksul kohtu määrust esitatud — tuleb süüalune otsekohe vabastada.

Ilma kohtu määruseta võib veel iga kodanik süüaluse kinni pidada siis, kui ta süüteo toimepanemiselt või otse peale süüteo toimepanemist on tabatud ja kui on karta,

et ta võib põgeneda või kui ta on tundmatu. Sel viisil kinni peetud süüalune tuleb üle anda politseile, prokurörile või jaoskonnakohtunikule. — Asja juurdluse kestel võib eelvangistus kesta kaks kuud. Ainult erilistel juhtudel võib kohus seda aega ühe kuu võrra pikendada. Eelvangistus eeluurimise ja juurdluse kestel ei tohi kokku kesta üle 6 kuu. Kui aga eeluurimise toiminguid tuleb ette võtta väljaspool Poola riigi piire või kui mingil erilistel põhjustel eeluurimine (ühes juurdlusega) peab kestma üle 6 kuu, siis võib kohus seda 6-kuulist eelvangistuse aega asja ka pikendada (art. 164—172).

X. Muud protsessuaal-sundabinõud.

Mis puutub kautsjoni võtmisse ja käemeeste vastutusse, siis ei erine need meil maksvast korrast sedavõrt oluliselt, et väärriksid mainimist.

Politsei valve alla andmise määrukses tähendab kohus muu seas ka ära, millal ja mitu korda süüalune ennast peab poliitseis näitamas käima.

Välismaal viibiv süüalune võib apellatsioonikohtult saada kaitsekirja (Geleitbrief), mis talle kindlustab võimaluse vabalt kohtu ette ilmuda ja vabaks jääda kuni esimese astme kohtu otsuse väljakuulutamiseni. Selle kaitsekirja annab apellatsioonikohus süüalusele ainult siis, kui süüalune lubab õigel ajal kohtuistungile ilmuda.

Kaitsekirja väljaandmisel võib kohus ka kautsjoni sissemaksmist või käemeeste vastutust nõuda. (art. 173—194).

XI. Kaitsja ja volinik.

Seadustiku järele võivad kaitsjateks olla ainult advokaatide nimekirja üles võetud isikud ja õlikooli või mõne muu kõrgema õppeasutise õigusteaduskonna professorid või dotsendid. Seadustiku maksmapanemise seaduse (art. 14—18) järele võivad kaitsjateks olla ka kõik need isikud, kes Seadustiku maksmahakkamisel kaitsjateks olid. Neis apellatsioonikohtu ringkonnis, kus kaitsjatest puudus, lubab sama seadus olla kaitsjateks ka isikuid, kes on Poolas

kõrgema juriidilise hariduse saanud ja kes on ühe aasta jooksul kohtuis aplikantidena töötanud, kui ka isikuid, kes küll juriidilist haridust ei ole saanud, kuid kes on ringkonnakohtu juures sooritanud eksamid kriminaalõiguses ja protsessis. Nende isikute vastuvõtmise kaitsjate hulka otsustab ringkonnakohtu esimees. Kr. Kp. Seadustiku maksmapanemise seaduses ette nähtud kaitsjate tegevuse järele valvab ringkonna kohusdistsiplinaarkohtu esimese astmena, ja apellatsioonikohusdistsiplinaarkohtu teise astmena.

Vandekohtus on kaitse sunduslik; muis kohtuis (väljaarvatud kassatsioonikohus) ja asja eeluurimise staadiumis on kaitse sunduslik ainult alaealistele (kuni 17 a. vanuseni), kui viimased ei ole antud alaealiste kohtu kätte, kurtummadele ja neile süüalustele, kelle kohta on olemas põhjendatud kahtlus, et nad ei ole vastutusvõimelised.

Mainitud juhtudel määrab sundusliku kaitsja kohtu eesistuja. Samuti määrab eesistuja süüalusele ametliku kaitsja siis, kui süüalune ei saa vaesuse tõttu omale kaitsjat valida. Ka kassatsioonikohtus võib ametlik kaitsja määratud saada, kuid see toimub ainult Kõrgema Kohtu presidendi ära-nägemise järele. Lõpuks võib ka süüdistajale ja tsiviilnõudjale ametlikke volinikke määrata. See toimub aga tsiviilprotsessis ette nähtud korras.

Ametlikke kaitsjaid määratakse advokaatide hulgast. Sünnitab aga kaitsjate määramine advokaatide hulgastraskusi, siis määratakse neid ka kohtunikude või aplikantide hulgast.

Enne süüdistusakti esitamist kohtule on kaitsjal õigus vangistatud süüalusega kokku saada ainult kohtuniku või prokuröri juuresolekul. Pärast süüdistusakti esitamist aga võib ta süüalusega vabalt kokku saada. Kaitse on lubatud mitte ainult eeluurimisel, vaid ka juurdlusel korraldatavail kohtulikudel toiminguil (art. 251 ja 253). Kaitsjat võib süüalune volitada ka suuliselt. Esimeses kohtuastmes antud suuline volitus on maksev kõigis kohtuastmes (art. 84—97).

(Järgneb).

Arutlusi.

Tsiviil- ning administratiivkohtute kompetentsi piiritlemine.

Tugedes mõtetele, millega „Õiguse“ toimetuse saatis selle ajakirja nr. 5 avatud uut osa „Arutlusi“, palun ruumi anda ses osas diskussioonile allkäsitletud küsimuse üle, mis käib ühelt poolt tsiviil- ja teiselt poolt administratiivkohtute kompetentsi piiritlemise kohta ning on möödunud kevadel tekitanud lahkarvamusi ja kahtlusi tsiviilkohtupidamise seaduse väljatöötamise komisjonis.

Maksev tsiviilkohtupidamise seadus määrab kindlaks tsiviilkohtute kompetentsi paragrahvides 1—3.

Esimese järgi neist paragrahvidest kuuluvad tsiviilkohtu kompetentsi „kõik“ vaidlused eraõiguse üle, vahet tegemata, kas vaidlus on tekkinud kodanikkude oma vahel või nende ja riigi, kui eraõiguste subjekti, vahel. Kuid §§ 2. ja 3. järgi kuuluvad tsiviilkohtu kompetentsi vaidlused eraõiguse üle kodanikkude ja riigi vahel ka veel siis, kui vaidlus tekib administratiivvõimu organite oma avalikõiguslike ülesannete teostamise puhul ja nimelt: 1) kui need organid rikuvad seejuures kodaniku õigusi, üle astudes oma võimkonna piiridest või eksides seaduse õige mõtte vastu, ja 2) kui teostatav avalikõiguslik norm vaidlust tekitava abinõu tarvituselevõtmise sõltuvaks teeb eraõiguslikust prejuditsiaalküsimusest. Kõigil teistel juhtudel omab märkus 1 esimese § juures administratiivvõimu organite korraldustel vastuvaidlematut iseloomu ning kõrvaldab nende puhul tekkivad vaidlused tsiviilkohtute kompetentsist. Sääraste korralduste peale võidi 1864. a. ustavide maksmapanemise ajast ja kuni 30. mail 1917. a. Положение о судахъ по административнымъ дѣламъ jõusseastumiseni kaevata ainult ülemusele.

§ 2. redaktsioon pole mitte kõige õnnelikum selguse poolest, kuid ettetoodud tõlgendamine — mis vastab kommentaatorite üldarvamusele — järgneb siiski kaht-

lemata sellest, et selles paragrahvis räägitakse rikutud „õigustest“ ja nende „jaluleseadmisest“, millest võib oleti jutt olla ainult niikaua, kuni antud eraõigus teostatava avalikõigusliku normiga mitte kaotatud pole, s. o. nimelt ainult siis, kui administratiivvõimu organ, kes seda teostab, üle astub selleks antud volitustest või talitab seaduse õige mõtte vastu, kuna vastasel korral oleks tegemist ainult seaduseandja poolt rikutud „huvidega“ ning nende jaluleseadmisest kellegi ja seda rohkem kohtute poolt ei võiks juttugi olla.

§ 3. ei jäta täpsuse poolest mitte midagi soovida ning kinnitatakse veel §-is 237.

Tähendatud paragrahvid sisaldavad ühe tähtsamatest 1864. a. ustavide aluseks pandud põhimõtetest, nimelt kohtuvõimu lahutamist administratiivvõimust.

Tänu selle põhimõtte teostamisele on ustavid Venemaal tähtsaks teguriks olnud endise politseiirikliku korra kaotamisele ning selle asendamisele õigusriikliku korraga, mille nurgakiviks on võimude lahutamine.

Tähendatud §§-de arutamisel tsiviilkohtupidamise seaduse väljatöötamise komisjonis tekkinud kahtlused ja lahkarvamusel käivad selle kohta, kas alal hoida §§ 2 ja 3, või neid välja heita, kui maksvusetuks muutunud administratiivkohtute asutamise tõttu. Seejuures toodi viimase teesi kasuks ette, et „on administratiivvõim seadust rikkunud, peab seda tunnistama administratiivkohus ja tsiviilkohtu poole võib ainult pärast kahjutasu nõudega pöörduda“ ... „sisuliselt ei ole vahet tsiviil- ja administratiivkohtu vahel, vähemalt mitte põhimõtteliselt“ ... „ei ole sugugi halb, kui administratiivkohtule on suurem võim antud, kui tsiviilkohtule“ (protok. nr. 129).

Tähendatud teesi vastu ei saa minu arvates küllalt energiliselt protestida.

Meie 12. veebruaril 1919. a. Ajutise Va-

litsuse poolt maksuma pandud Administratiivkohtu seadus ei ole küüneväärki puudutanud tsiviilkohtute kirjeldatud kompetentsi.

See järgneb kõige pealt sellest, et tähendatud seadus on oluliselt 1917. a. 30. mai Vene Положение о судахъ по административнымъ дѣламъ täppis reproduktsoon. Ettevõetud muudatused puudutavad ainult seaduse välist vormi, tema redaktsiooni, peaaasjalikult sihiga seda kokkukõlastada muudetud kohtukorra ja valitsemisaparaadiga.

Seepärast peab kõik, mis maksev 1917. a. 30. mai seaduse õige mõtte selgitamise kohta, maksuma ka 1919. a. 12. veebruari seaduse kohta.

Et aga 1917. a. 30. mai seaduse siht ei võinud olla ega olnud koguni mitte kitsendada kodanikkude õigusi riigi suhtes, selle tagatiseks on juba ainult see asjaolu, et tähendatud seadus maksuma pandi kodanliku revolutsiooni ajutise valitsuse poolt, millise revolutsiooni otstarve on ometi kindlustada kodanikkude õigusi riigi ees.

Seda kinnitavad ka veel teised asjaolud.

Kõige pealt puudub 1917. a. 30. mai seaduses igasugune korraldus tsiviilkohtute kompetentsi muutmise kohta. Eeldada, et see seadus jättis tsiviilkohtupidamise paragrahvid, mis tsiviilkohtute kompetentsi kindlaks määravad, püsima mitte sihilikult, vaid kui revolutsiooniaegne seadus, mis ei suutnud süsteemi luua, on täitsa lubamatu tõlgendamisviis. Vene administratiivkohtu seadus pandi maksuma ajal, mil endine kodifikatsiooniparaat töötas täie hooga ja on koguni uskumatu, et see aparaat oleks muutmata jätnud Ts. Кр. S. määrused, mis käivad tsiviilkohtute kompetentsi kohta, kui administratiivkohtute loomine, — milliseid kohtud inkorporeeriti esimestesse, — oleks pidanud muutuvait mõjuma nende kompetentsile.

1917. a. 30. mai seaduse tõeline ülesanne oli asendada nõndanimetatud vastuvaidlemata asjades, mille kohta käib mär-

kus § esimese juures, endist edasikaebamise teed ülemusele kohtuliku edasikaebamise teega, s. o. panna kohtuvõimu peale uuestiloodud administratiivkohtute näol funktsioone, mida enne täitsid administratiivvõimu esindajad.

Sedasama kinnitab ka üksikute normide sisu, mis ühtlasi demonstreerib ka mõlema seaduse samasust.

Tõenduseks olgu lubatud viidata ainult mõnede põhjapaneva tähtsusega paragrahvidele, millest osa (§ 19, 20) kuuluvad asjade arutamise osasse (о слушании дѣла) ja osa (§ 21) — asja otsustamise osasse (о рѣшении дѣла).

§ 20. käib järgmiselt: „administratiivkohtul on õigus . . . tõendusi . . . läbi katsuda, . . . sealjuures mitte piiratud olles ainult nende tõendustega, mis asjaosalised ise ette toovad, vaid ta võib ka iseseisvalt asja selgituseks abinõusid tarvitusele võtta ja tõendusi koguda“ . . . (30. mai 1917. a. полож. ст. 54.)

§ 19. „ühe või teise fakti asjaosaliste poolt tõekstunnistamine või õigeksvõtmine ei ole kohtule asja otsustamise juures mitte kõitev ega kohustav, vaid kohus hindab niisugust tunnistamist, nagu iga teist tõendumaterjali . . . (полож. ст. 57.)

§ 21. „Kohus teeb otsuse . . . , kusjuures kohus piiratud ei tarvitse olla ainult nende tõendustega ja faktiliste andmetega, mis asjaosalised ette tõid. Kohtuotsus võib ka asju puudutada, mis asjaosalised oma nõudmistes sugugi nimetanud ei ole, kui need asjad ettetoodud nõudmistega lahutamata on seotud.“ (полож. ст. 58.)

Need paragrahvid, mis sisaldavad asjaajamise ja otsustamise korra kvintessentsi, erinevad niivõrt neist printsiipidest, millele on rajatud tsiviilkohtupidamise seadus, et neid võib otse vastupidisteks tunnistada.

Tekib tahtmatult küsimus, millega seletada kahe kohtupidamise korra vastupidisust, kui mitte nende poolt teostatavate ülesannete lahkuminekuga?

See lahkuminek peab täielik olema, sest

niipea kui ülesannete ained — olgugi ainult osalt — kokku langevad, ei ole kohtupidamise kordade lahkuminek ühise osa kohta mitte enam kohane.

Sellele teesile vastab täiel määral ühelt poolt tsiviilkohtupidamise ja teiselt poolt administratiivkohtu korra seaduste konstruktsioon, kui silmas pidada, et selle viimase seaduse ülesanne on vaidluste lahendamine üksnes avalikkude õiguste ja kohuste üle, kuna esimese ülesanne, kui mitte ainult, siis ometi peaausjalikult, seisab vaidluste lahendamises eraõiguste üle.

Ülesannete lahkuminek vaidluste lahendamise kohta ühelt poolt avalikkude õiguste, teiselt poolt eraõiguste üle, põhineb vähemalt kahel antiteesil.

Esimene neist on antitees vabaduse ja sunduslikkuse vahel.

Õigusteadus õpetab, et roomlased olid kodanliku vabaduse loojad ja seda sellepärast, et nemad esimestena kultuurrahvaste hulgast eraldasid sunduslikkudest vahekordadest, mis enne ümber piirasid kõik kodanikkude suhted, niihästi omavahel kui ka nende ja riigi vahel, ning tegid neid viimase orjadeks, kogu vahekordade kompleksi, mille kohta anti kodanikule täieliku talitamisemise vabadus — *uti lingua nuncupassit, ita jus est*. See oli esmakordselt tekkinud *jus civile*. Eraõiguslikud normid on sellele vastavalt enamjagu dispositiivsed.

Vastupidi — avalikõiguslikud vahekorrad on läbi imbunud sunduslikkusega, õigused langevad kokku kohustistega, seaduse normid on *jus cogens*.

See on esimene antitees.

Teine antitees seisab selles, et üldreeglina protsessis tsiviilõiguse üle on otsitav — parteidevaheline faktiline vahekord, antud on seadus, mille õiget mõtet eeldatakse teatavaks; protsessis avaliku õiguse üle on antud administratiivvõimu korraldus, otsitav — seaduse õige mõiste, mis 30. mai 1917. a. положенія § 11. väga tabavalt väljendab sõnadega „основаніемъ для . . . жалобы могутъ быть неправильности, со-

стоящія . . . въ осуществленіи полномочія съ нарушеніемъ той цѣли, для которой оно предоставлено.“

Kui administratiivprotsessis tekib vaidlus faktide üle, siis säärasel vaidlusel on hoopis teine iseloom kui tsiviilprotsessis: viimases on faktid vaieldavad kahe õiguse-subjekti vahekorda normeeriva seadusehüpoteesi osana, esimeses teostatavat abinõu ettekirjutava seaduse dispositiivse osana, nagu näiteks kõigis maksuseadustes.

Tähendatud vastupidisustele on kohandatud mõlemate protsessikordade erinevad reeglid. Siin valitseb võistluse printsiip asjaajamise staadiumis ning asja otsustamisel parteide autonoomia kohtule otsustamiseks esitatavate materjalide kohta, seal — esimeses staadiumis ametlik juurdlus, teises — kohtu *imperium* oma otsust põhistava materjali kohta.

Et see vastupidisus on loomu sunnil tingitud kirjeldatud ülesannete lahkuminekuga, mille täitmiseks kumbki neist kohtupidamiskordadest on loodud, nimelt vaidluste lahendamiseks ühelt poolt eraõiguse, teiselt poolt avaliku õiguse üle, kinnitab see asjaolu, et ka tsiviilprotsessis seal, kus kohtul on tegemist avalikkude huvide esindamisega, on maksuma pandud need samad printsiibid, mis üldisel viisil on maksivad administratiivprotsessis, näiteks seaduste kohaldamisel ja nende õige mõtte selgitamisel valitseb reegel *curia novit jura* (ts. kp. s. § 9), isegi õiguslikkude aktide kvalifitseerimine toimub parteide näitamisest olenemata; protsessi reeglid, mis üldistes huvides üles seatud, ei või parteide kokkuleppel muudetud saada (*jus publicum pactis singulorum mutari non potest*).

Üialesitatu lubab teha järeldusi.

Kõige pealt on selge, et organide loomisel kaebuste otsustamiseks administratiivvõimu korralduste peale, mis otseteed korralduse tegija agendi ülemusest ei sõltu, on tähtis samm edasi kodanikkude huvide kaitseks avalikkude õiguste ja kohustiste

täitmise alal ja seega koos ka õiguse korra kindlustamiseks.

Küsitavaks jääb küll, kas sääraseid organeid luua ei ole mitte kohasem administratiivasutiste keskel segakomisjonide näol, nagu see mõnedes riikides tehtud. Kuid see küsimus ei kuulu käesoleva artikli raamidesse.

Edasi järgneb esitatust, et administratiivkohtu korda ei saa põhimõtteliselt reformida nii, et ta kõlbaks tsiviilõiguslikest vahetõrgetest tekkivate konfliktide lahendamiseks. Seda teha takistab vastand ülesannete vahel, mille täitmiseks kumbki neist kordadest loodud.

Lõppeks ei või kahtlust olla selle kohta, et administratiivkohtu kompetentsi laiendamine üksikute eraõiguslike vaidluste liikidele, nagu näit. nendele, mis ette nähtud Ts. Kp. S. §§ 2 ja 3., tähendaks luua nende otsustamise jaoks paroodiat kohtumõistmise peale. Tsiviilprotsessis on vabaduse korraldiks võistluse printsiip ning parteide autonoomia. Riigi huvid sellest ka Ts. Kp. S. §§ 2 ja 3 ette nähtud asjus kannatada ei või. Tsiviilkohtupidamise seadus annab igale huvitatud isikule, kes ei esine protsessiosalisena, õiguse asjasse astuda oma huvide kaitseks.

Tõsi küll, inimmaterjal, rahvas, millest ammutatakse kohtunikke, jääb üheks ja samaks, olenemata tingimustest, milles neid töötama pannakse. Kuid tähtsad on just need tingimused. Kohtunik on seda, mis seadus temast teeb. Enne 1864. a. kohtureformi iseloomustati Venemaal halastamata sõnadega „черна въ судахъ неправдой черной и игомъ рабства клеймена.“

Peale reformi ja kuni lõpuni kohtuniku kohta, kes töötas Ts. Kp. S. alal, keegi halba sõna ei öelnud ja öelda ei võinud.

Kohtunikul oma raske ja vastutava töö tegemiseks on vaja ideaale enam kui kellegi muul. Ilma nendeta ta muutub käsitööliseks, valmistades tellitud tööd.

1864. a. seaduseandja seadis kohtunikudele säärase ideaali — käskides neid kohut mõista „armuliselt, õiguslikult ja ühetaoliselt kõigile“.

Kui kõik need, kellel on õnne olnud kohut mõista Ts. Kp. S. abil, olse sellesse armunud on ja seda kõrgemale seavad, kui igasugust teistes kultuurriikides maksvat protsessiseadust, siis mitte sellepärast, et see seadus seaduseandliku tehnika suhtes kõrgel astmel seisaks, vaid just sellepärast, et see õige kohtumõistmise ideaale üles seadis ja ausasti neid tingimusi lõi, mis selle ideaali teostamiseks vaja. Seaduseandja suust, kes oleks rutanud kõige vägevama ja kodanikule kardetavama protsessiosalise — riigi kasuks, olgugi üksnes mõnede asjade suhtes, oluliselt eritingimusi looma, ei oleks võinud seda käsku liiga tõsiselt võtta. Oleks tundunud, nagu ootaks ta enese suhtes kohtunikult midagi muud.

Ts. Kp. S. §§ 2 ja 3. ette nähtud asjaliigi suhtes endise politsei riikliku korra juurde tagasipöördumine oleks sellepärast mitte ainult valusaks hoobiks neile kohtuleglastele, kellele see seadustik on omalaadi evangeliumiks olnud, mille alla nad vandunud, vaid, mis halvem, see oleks ka raske moraalne kaotus väljatõotatavale seaduseel nõule.

Ekslik on arvamus, nagu võiks riiki tugevamaks teha, ohverdades temale kodanike õiguste kaitse. „Rechtsstaat“ on tugevam kui „Politzeistaat“. Kui riik ise ei kannab hoolt oma kodanikkude õiguste eest, vaid püüab kasvatada oma mõju kodanikkude kuni, siis see kutsub välja täieliku vastastikuse tasumise kodanikkude nõrgemate elementide seas ning hulgalist kallalekippumist riigi huvidele ja varandusele.

Arvan, et Ts. Kp. S. §§ 2 ja 3. tuleks alal hoida terves oma ajaloolises iluduses.

Kirjanduse ülevaade.

Die Estnische Staatsbürgerschaft. Von Eugen Maddison. Verlag von A. Keisermann Tallinna (Reval) 1929. 64. lk.

Eugen Maddisoni uus töö koostub kahest osast. Esimeses osas autor käsitleb Eesti riigi tekkimise lugu, püüdes määrata momenti, millist tuleb Eesti riigi tekkinuks lugeda, teises osas käsitleb autor kodakondsuse küsimust. Peatudes lähemalt 1917. aastal loodud Maanõukogu ja Maavalitsuse võimu iseloomustamisel ning revolutsiooni arenemisel Venemaal, jõuab autor otsusele, et Eesti riiklikku iseseisvust tuleb dateerida 28. novembrist 1917. a. millal Maanõukogu kuulutas end Eestimaa ainsaks kõrgema võimu kandjaks ja ei manifesti 24. veebr. 1918. a. tuleb lugeda esimeseks Eesti põhiseaduseks, aga mitte riikliku iseseisvuse algmomentiks. Oma seisukoha kaitsmisel autor käsitleb ka Saksa okupatsioonija sündmusi, Eesti-Vene sõda, Versailles'i rahulepingu määrusi ning Läti, Leedu, Poola, Tšehhoslovakkia ja Lõuna-Slaavia riikide tekkimise momenti. E. Maddison ei ole esimene ja ainus, kes Eesti riiklikku iseseisvust dateerib 28. nov. 1917. a. Seda seisukohta on kaitsnud muu seas ka professorid Piip, Uluots ja Csekey. Kuld E. Maddison on esimesena katsumunud seda teha suurema põhjalikkusega ja laema materjali käsitlusel. Praktiliselt ei ole Eesti riikliku iseseisvuse arvamisel 28. novembrist tähtsust. Eesti seaduseandlus loeb Eesti riigi algust 24. veebruarist 1918. a. Eriti kodakondsuse küsimuse lahendamisel asub sellel seisukohal nii Maanõukogu määrus 26. nov. 1918. a. (R. T. nr. 4 — 1918 a.) kui ka riigikogu poolt 27. okt. 1922. a. vastu võetud seadus (R. T. nr. 138 — 1922 a.) Kumbki akt ei näe ette Eesti kodakondsust enne 24. veebruarit 1918. a., küll aga endise Vene riigi alamluse kuni 24. veebruarini 1918. a. Eesti Asutav Kogu on oma seletuses Eesti riiklikust iseseisvusest (R. T. nr. 47 — 1919 a.) samuti tunnustanud, et „24. veebruaril 1918. a. katkes lõplikult riiklik side Eesti Vabariigi ja Venemaa vahel, ning 24. veebruar on iseseisvuse päevana puhkepäevaks kuulutatud. Kui veel arvesse võtta, et eestlased võtsid osa Vene Asutava Kogu valimistest ja et jaanuarikuul 1918. aastal esines Vene Asutavas Kogus Jullus Seljamaa Eesti saadikute nimel deklareerides, et Eesti rahvas soovib enesele iseseisvust ja et Eesti Asutav Kogu, mis kõige lähemal ajal kokku astub, peab Eesti saatuse ja tulevase riigikorra kindlaks määrama (Iseseisvuse tuleku päevilt. J. Seljamaa lk. 72.), siis ei ole minu arusaamise järele põhjust katsuda Eesti riikliku iseseisvuse algmomenti 24. veebruarist 1918. a. veel varemaja peale viia. Eesti Asutava Kogu seletuse järele riiklik side Eesti ja Venemaa vahel ei katkenud veel lõplikult Maanõukogu otsuse tagajärjel 15/28. nov. 1918. Maanõukogu otsus ise

on seletatav ühise keskviimu pundumisega toi korral Venemaal, kellele kõik Venemaa osad oleksid võinud alistuda, nagu otsuse motiivides öeldud, ja säärase otsuse oleks võinud teha ka mõne teise Venemaa osa kohalik valitsuse organ, ilma et seda riigiosa oleks tulnud lugeda sellest momendist iseseisvaks riigiks. Maanõukogu otsust 28. nov. tuleb ikkagi lugeda ainult üheks asimeks arenemises riikliku iseseisvuse poole, selle ettevalmistavaks sammuks, nagu seda ise on hinnanud Maanõukogu oma kodakondsuse määruses ja Asutav Kogu oma eelnimetatud oletus. Kahjuks ei ole autor, kes küsimuse käsitlusel peatub küll Vene Ajutise Valitsuse ja Vene Nõukogude võimude aktide juures, millel võiks küsimuse valgustamisel tähtsust olla, üldse peatunud Eesti seaduseandluse juures ja Asutava Kogu seletuse juures, kus riiklikku iseseisvust arvatakse 24. veebruarist 1918. a. Nels aga kajastub Maanõukogu 28. nov. otsuse teissugune hinnang, kui autori poolt esindatud.

Kodakondsuse küsimuse selgitamisel autor määrib ära kolm ajajärku, kus kodakondsuse küsimus oli erilisel lahendatud. Esimene ajajärk 28. novembrist 1917. a. 4. detsembrini 1918. a., kus Maanõukogu poolt kodakondsuse küsimus üldse ei olnud reguleeritud, teine ajajärk 4. detsembrist 1918. a., mil maksma hakkas Maanõukogu määrus Eesti vabariigi kodakondsuse kohta, kuni 16. novembrini 1922 ja kolmas ajajärk 16. novembrist 1922, mil hakkas maksma kodakondsuse seadus. Nagu ma juba varem tähendasin, Maanõukogu määrus ja Kodakondsuse seadus ei näe ette Eesti kodakondsust enne 24. veebruarit 1918. a., vaid kindlustavad teatavatel tingimustel Eesti kodakondsuse isikutele, kes 24. veebruarini 1918. a. endise Vene riigi alamluses olid. Peab tähendama, et küsimuse käsitamine kolmes ajajärgus toob esile teatavaid raskusi. Nii märgib autor, et 28. novembril 1917. a. tuleb Eesti kodakondsuses seisvateks isikuteks lugeda kõiki Vene alamluses olnud isikuid, kes allusid Maanõukogu administratiivvõimule (lk. 22—28) ja et üldiselt tuleb sellel ajajärgul kodakondsuse küsimust lahendada maksvusel olnud Vene seaduste põhjal. Teise ajajärgu juurde üle minnes ja käsitelles Maanõukogu määrust, tähendab autor, et selle määruse § 1. maksimahakkamisega paljud esimesel ajajärgul Eesti kodakondsuses seisnud isikud enam end Eesti kodakondsusse ei võinud lugeda, juurde lisades, et säärase isikud võisid aga kodakondsust muretseda sama määruse § 2. põhjal deklaratsiooni teel. § 2. räägib aga isikutest, „kes endise Vene riigi alamluses olid“, sõna rääkimata isikutest, kes endise Vene riigi alamlusest olid juba Eesti kodakondsusse arvatud 24. veebruarist 1918. a. Meie seaduseandlus ei ole nähtavasti otseselt arvestanud seda asjaolu, et juba riikliku iseseisvuse algusest pidid olemas olema ka riigi

kodakondsuses seisvad isikud ja Maanõukogu oma määrukses kodakondsuse kohta käsitleb küsimust nagu kodakondsust oleks tulnud alles esmakordselt normeerida. Nii tuleb siin loomulikult abiks võtta riigi- ja rahvusvahelise õiguse üldisi põhimõtteid ja analoogiaid, et küsimuse selgitamisel raskustest üle saada. Üksikasjaliselt ja põhjalikult peatub autor Maanõukogu määruse ja Kodakondsuse seaduse selgitamisel Eesti-Vene rahulepingu, Eesti-Läti konventsiooni ja Eesti-Ukraina lepingu kodakondsuse puutuvad määrused leiavad samuti üksikasjalise käsitlemise. Paljudes küsimustes läheb autor lahku Villecauri's seisukohtadest, kes samuti Eesti kodakondsuse küsimuse üle kirjutanud, ja nii mõneski küsimuses võib ka autoriga mitte nõus olla. Kuid autori töö aitab väärtuslikult kaasa kodakondsuse küsimuse selgitamisele ja sellel selgitamisel ei ole üksnes teoreetiline väärtus, vaid ka praktiline. Nagu autor omas töös öieti tähendab, võib praegu riik kodakondsuseta isikute hulgas palju Eesti kodakondsusse kuuluvaid isikuid olla, kes aga ei ole veel osanud oma õigusi maksmata panna ja seda loomulikult küsimuse selgusetuse tõttu.

Töö on varustatud rikkaliku bibliograafilise osaga.

A. Palvadre.

Prof. K. Heldrich, „Volltuse maksvus peale volltuseandja surma“.

(Iherings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts, 48. Bd, 5./6. Heft, 1929.)

Iheringi aastaraamatute nimetatud vihik sisaldab muu seas Leipzigi professori Karl Heldrichi artikli, mille tutvumiseks ka meie lugejail ei tohiks puududa huvi. Selle artikli pealkirjaks on: „Die Geltung der Vollmacht nach dem Tode des Vollmachtgebers.“

On väljaspool kahtlust, et volltuse edasikestmise lubamine ka pärast volltaja surma tähendaks tõsiset sissetungimist pärija huvide valdkonda. Seepärast, ja arvesse võttes volltuse kõrgel määral isiklikku iseloomu, suurem osa seaduseandluse üldreeglina piirab volltuse maksvus volltaja elu vältusega. Ent sel üldisel põhimõttel on puhtpraktilistel, s. o. elunõuetest tingitud põhjustel mõned erandid. Ja nimelt, on juhtumeid, kus on hädatarvilik, et volltuse oleks maksev ka pärast volltaja surma. Just need erandid, mis leiduvad mitmesuguste maade seaduseandluses ja õigusemõistmises, on nimetatud artikli aineks.

Asudes postitiivse õiguse vastavate normide vaatlemisele, autor peatub kõige enne prantsuse seaduseandlusel, mis on tuntud oma paindumatuse poolest kõnesolevas küsimuses, sest Code civile'i § 2003. järgi volltuse maksvus lõpeb volltaja surmaga. Ent sellest hoolimata Prantsuse kohtu praksis lubab ka volltuse edasikestmist pärast volltaja surma: 1) kui ülesanne peab teostatama alles pärast volltaja surma, 2) kui ülesande teostamisest pole huvitatud üksnes volltaja,

vaid ka volltatud isik või isegi kolmas isik, ja 3) kui ülesande täitmine on ainukeseks abinõuks päästa volltaja pärijaid kahjust. Samuti ka Austria tsiviilseadustiku § 1022. järgi volltaja surm kutsub esile volltuse maksvuse lõppemise, kuid ka siin on võimalikud erandid sel juhul, kui volltaja elu vältel alatud asi ei ole veel lõpule viidud või kui volltuse laiendatakse just säärasena ka volltaja pärijate peale. Eriti selgelt on käsitletav küsimus normeeritud Helveetsia uues kohustisteõiguse § 35. j. 1 järele, kus väljaantud volltuse kaotab maksvuse, — kui pole kindlaks määratud vastupidist ning kui see ei järeldu ülesande iseloomust, — volltaja surmaga, millest selgub, et volltuse maksvus võib vaikides pikendada ka aja peale pärast volltaja surma. Hoopis teist pilti pakub inglise õigus, kus volltuse maksvus lõpeb erandita volltaja surmaga ja volltuse andmine maksvusega ainult pärast volltaja surma (*mandatum post mortem*) on täiesti lubamatu. Ainukeseks erandiks, kui seda üldse võib nimetada erandiks, on juht, kui volinik peab kasutama antud volltust täiel määral või osaliselt oma huvides.

Lõpuks puudutab autor ka Saksa tsiviilseadustikku (BGB), mille § 168. määrab: „Das Erlöschen der Vollmacht bestimmt sich nach den ihrer Erteilung zugrunde liegenden Rechtsverhältnisse“, kuna § 672. ütleb: „Der Auftrag erlischt im Zweifel nicht durch den Tod oder den Eintritt der Geschäftsunfähigkeit des Auftraggebers.“ Nendest normidest järeldub paremate saksa tsivilistide (Endemann, Tuhr, Kipp, Oertmann ja paljud teised) valitsema arvamuse järele, et iga volltuse, olenemata selle iseloomust, võib ajal hoida maksvuse pärast volltaja surma ja et isegi volltuse võib olla väija antud mingi toimingu täitmiseks just pärast volltaja surma. Artikli autor ei ole päri selle suurema osa saksa tsivilistide arvamusega, ning väidab, et Saksa tsiviilseadustiku koostajal oli ainult siht kindlustada volltaja elu ajal alatud toimingute lõpuleviimist, mida katkestas volltaja enneaegne surm. Seepärast arvab tema, et iga volltuse, mis peab maksmata üksnes volltaja pärijate suhtes, on tühine; kui aga volltuse peab omama maksvus volltaja elu vältel ja ka pärast tema surma, siis tuleb eristada eraldatud (isolierte) volltuse seotud (verbundene) volltusest. Esimene volltuse on tühine igal juhul niivõrd, kui võrd ta laiendatakse pärijate peale, viimane võib aga omada maksvus ka pärast volltaja surma ja nimelt BGB § 168. ette nähtud piirides, s. t. kui volltuse oli antud juriidilise vahetõrja teostamiseks, mis pidi olema lõpetatud volltaja elu ajal ning ei lõppenud tema surmaga. Ruumi puudusel ei saa me üksikasjalisemalt peatuda autori väga ulatusrikka argumentatsiooni juures, mis põhineb meie Balti Eraseadusele võõral ülesande (Auftrag) ja volltuse (Vollmacht) ning „eraldatud“ ja „seotud“ volltuse mõistete eristamisel. Siiski märgin ära autori vastuväite kaks punkti. Esiteks peab tema tsiviilõigustlike suhtlemisele väga hädaohutlikuks asja-

olu, et pärast surma edasi kestvate volituste põhjal võib tekitada soovimata muutusi kinnistusjaoskondades; ja teiseks võidakse kasutada sääraseid volitusi kõiksuguste korralduste teostamiseks surma puhuks (*mortis causa*). Autor tsiteerib ühenduses sellega terve rea prantsuse ja saksa kõrgemate kohtute poolt lahendatud huvitavaid juhtusid, mis tema arvates tõendaksid üllesseatud väiteid, kuid selle juures ei saa me kahjuks eelpoolnimetatud põhjustel peatuda. — Olgu kuidas on, kuid tungiv vajadus pikendada volituse maksvust ka aja peale pärast volitaja surma on nii suur, et positiivses õiguses leidub norme, mis seda otseselt näevad ette. On selge, et kui prokuura lõppeks volitaja surmaga, siis võiks see teatavatel asjaoludel kõigutada raskelt kaubanduslikku suhtlemist, ja seepärast Saksa kaubandusseadustik (§ 52) ja Helveetsia kohustiseõigus (§ 465) näevad ette, et prokuura ei lõpe kaubandusliku ettevõtte omaniku surmaga. Ostarbekohasuse mõttes leiduvad analoogilised normid Saksa tsiviilkohtupidamise seaduse § 86 ning Austria tsiviilkohtupidamise seaduse § 35, mille põhjal volitaja surm ei tühista tema poolt antud protsessivolitust (meil maksva tsiviilkohtupidamise seaduse § 681. punkt 2. järele pandakse seisma tsiviillasjatoimetus protsessipoole surma korral otsekohe).

Eriti huvitav on refereeritud artikli viimane osa, mis käsitleb pärast volitaja surma edasi maksvat volitust panganduses. Nimelt soovib panga klient sagedasti, et mõni tema lähematest sugulastest võiks kohe pärast tema surma käsutada tema jooksvat arvel olevaid summasid. See on tarvilik, sest et kadunu omaksed peavad sageli pärast tema surma välja andma suuri summasid matuse kuludeks, hõua korraldamiseks perekonnaelu sisseseadmiseks j. n. e. Et võimaldada neile pärandusejätja pangaarve kasutamist, panga kliendid Saksamaal toimetavat järgmiselt: nemad volitavad kedagi omastest surma korral vastu võtma pangast volitaja rahasummasid vajaliste kulude katteks. Veel sagedamini leidub Saksamaa pangapraktikas moodus, kus antakse kellelegi volitus, mille lõpus leidub märkus, et volitus ei pea lõppema volitaja surmaga ja peab jääma kohuslikuks (*rechtsverbindlich*) ühel määral volitaja pärijatele kui ka volitajale enesele. Välja minnes oma eelnimetatud põhimõttelisest seisukohast, autor leiab, et need mõlemad volitused ei ole maksvad Saksa tsiviilõiguse (BGB) järele. Ent Oertmann (*Bankarchiv*, 13,5) peab seda autori järeldust õigusepoliitika seisukohalt vastuvõtmatuks, kuna tema arvates praktilistel põhjustel peab võimalikult laiaades piirides tunnistama *mandatum post mortem*'i maksvust. Ei või jätta tähendamata, et Balti Eraseduse järele langevad kõik need kahtlused ära, sest B. E. S. § 4410. põhjal omab volitus maksvust ka pärast volitaja surma, kui volitaja poolt antud üllesanne on niisugune, mida peab täitma või võib täita alles pärast volitaja surma.

Artikli autor soovib *mandatum post mortem* asemel sõlmida lepingut kolmandate isikute kasuks, mille järele konto omanik konto või depoo avamisel või ka pärast seda teeb pangale ülesandeks tema surma korral anda kanto või depoo täielikult kolmanda isiku käsustusse. Niisugusel lepingul hoiul (depoo) olevate asjade suhtes on see hea külg, et pank kohustub andma pärast kliendi surma kolmanda isiku *valdusse* teatavad väärtused, nii et nad jäävad kõik pärijate omanduseks, kes seepärast võivad nõuda neid igal ajal kui mitte panga, siis kolmanda isiku käest. Leping kolmandate isikute kasuks on tuntud ka Balti Erasedusele ja nimelt on see küsimus normitud §§ 3116 ja 3117. Seepärast arvan, et ka meil oleksid võimalikud juhud, mida soovib artikkel autor. — Igatahes ei ole kolmandate isikute kasuks sõlmitud lepingute tarvitamine mingiks uudiseks Saksa pankade praktikas ja seal on juba ammu tarvitamisel vastavad formulaarid. Lepingu kõrval kolmandate isikute kasuks on olemas veel moodus, millega pärandusejätja võib omastele anda võimaluse pääseda ajaviimatult tema pangaarve juurde ja nimelt n. n. ühisarve (*Gemeinschaftskonto* — *Oderkonto*) abil mida võib isiklikult käsutada nii pärandusejätja, kui ka usaldusmees — *Vertrauensperson* (X või Y). Pärandusejätja surm ei mõju niisuguse konto juures mingil viisil usaldusmehe käsustusõigusele. Väga sagedased olevat niisugused pangaarved Saksamaal abikaasade vahel. Säärase arve puuduseks oleks loomulikult asjaolu, et usaldusmehel on õigus veel pärandusejätja elu ajal takistamatult käsustata seda arvet.

P. Poom.

Läti senati tsiviilkassatsiooni osakonna otsuste arvustusi.

Läti õigusteadusliku ajakirja „Jurists“ 1928. a. 4. numbril veergudel kommenteerib prof. dr. jur. V. Sinaiski kaht Läti senati tsiviilkassatsiooni osakonna otsust. Esmene neist pidil vastuse andma küsimusele kas asja äravõtja peab vastutama *evictio* alusel, kui asi võeti omandajalt mitte kohtuotsuse põhjal, vaid administratiivvõimude poolt?

Senat andis jaatava vastuse oma otsusega 1922. a. 6. aprillil Jēkab Dzugaszes asjas Julius Zāliti vastu, kusjuures senat juhtis tähelepanu oma varematele otsustele sellele analoogilistes asjades.

Küsimus on eriti huvitav selle poolest, et senat järjekindlalt oma seisukohal püsib, vaatamata ringkonnakohtu vastupidisele otsusele kolmel korral.

Milline vaade on õigem § 3228. ja teadusliku tõlgendamise seisukohalt? § 3228 ütleb, et võõrandaja ei kannu vastuluse kohustust, kui omandaja kaotab temalt ära võetud asja mitte kohtu otsuse, vaid administratiivvõimu korralduse alusel jne. Seega on selge, et ringkonna kohus, toetudes seaduse otsesele määrusele, keeldub peale panevast omandajale vastutust *evictio*

alusel juhul, kui asi ära võetakse administratsiooni korraldusel. Selle vastu senat lähtub seisukohalt, et § 3228. eesmärk ei ole ära võtta omandajalt tasumise õigust neil juhtudel, kus ostetud varandus omandajalt ära võeti administratiivasutise läbi sel põhjusele, et võõrandajal ei olnud õigust võõrandatud varanduse peale. (Antud juhul võttis politsei omandajalt ära ta müüdnud varastatud hobuse).

Niisiis senat, lähtudes seaduse eesmärgist, eitab seaduse otsekohest mõtet. Missugune on seaduse eesmärk? See, et kahjukannataja tasu saaks. Kuid see on seaduse üldine eesmärk (§§ 3440, 3441 j. t.). Juba Vene Senat otsustas õigesti (kuigi ta õigesti ei rakendanud), et *evictio* (Sead. kogu X köide, I osa, § 1427) on omapärane instituit, mis ei eita tasu saamise võimalust üldise põhimõtte, nimelt §§ 684. ja 574. alusel. Õeldust järgneb, et vastutus *evictio* alusel ei kõrvalda veel üldist vastutust kahju tasumise eest. Seepärast ka senati järeldusel, et § 3228. eesmärk ei ole ära võtta omandajalt õigust tasusaamise peale, on see puudus, et senat enesele ei kujuta ette muud vastutust kui ainult § 3228. alusel.

Kuid *evictio*, mis nli iseloomuilk Rooma õigusele, on asja äravõtmise instituit seadusejõusse astunud kohtu otsuse alusel ja nimelt asja enese tegeilk äravõtmine (Dernburg, System des Römischen Rechts § 356). Õigusega jaatab Windscheid (II, lhk. 430 *evictio* võimalust, kui õiguse puudumisel omandatud asja peale viimane ära võetakse administratiivasutise korraldusel. Kuid, nagu ütles Juba Arndt (Lehrbuch der Pandekten, 1879, § 303) ja nagu seda määrab § 3228, ei või *evictio* aset leida, kui asi ostjalt ära võetakse riigivõimu korralduse alusel, vägivaldaga või mitteõige kohtu otsuse põhjal. *Evictio* on õige ja lõplik kohtu otsus. Seega on selge, et meie õigus käib Windscheidi ja teiste romanistide, mitte aga Windscheidi järgedes ja äramõistev otsus on *evictio* kategooriline tingimus.

Nii jääb kahjusaaiale üle õigus nõuda tasu üldisel alusel §§ 3440, 3441 j. t. Peaks müüja vaidlema *evictio* võimaluse vastu sel juhul, siis võib nõudja vastata, et ta nõuab kahjutasu üldisel alusel — kahjude eest, mis talle tehtud valdamise õiguse äravõtmisega. — Kui asi juba kohtus, siis on selge, etäärane vastuvaidlus võib olla õige ja asja võib edasi lükata. Kui aga varandus on ära võetud, ja sellekohast asjatoimetust kohtus ei ole, siis peab võõrandaja tõendama, et tal oli õigus varandust müüa ja et varanduse äravõtmine administratsiooni poolt on tema kui seadusepärase varanduse müüja õigustes üleastumine, kes kui müüja kannab vastutust kahjude eest, mis tõusevad ostjale asja äravõtmise läbi. Asi seisab selles, et puht Rooma õiguse järele *emptio-venditio* juhul võõrandaja ei ole kindlasti kohustatud andma ostjale omanduseõigust asja peale, vaid ta peab ainult kindlustama nimetatud asja valduse ja

selle kasutamise (*rem habere licere*). Kui asi omandajalt on ära võetud administratsiooni poolt seaduslikul alusel, siis võõrandaja ei ole täitnud oma kohustist kindlustada omandajale müüdnud asja valdamist ja kasutamist. Sel juhul peab ta tõendama oma asja müümise õigust, et tagasi lükata tema vastu tõstetud kahjutasu nõudmist üldisel alusel. Et roomlased vahet tegid *actio auctoritatis* vahel, mille alusel asi ära võetakse kohtulikult, ja teiselt poolt *stipulatio duplae* vahel, on üldiselt teada, sest viimase järele võõrandaja ei vastuta omandusõiguse üleandmise eest, vaid ainult asja valdamise ja kasutamise eest (*rem habere licere*, vt. R. Sohm, Institutionen 1924. a., lk 432, Fr. Cirard, Manuel du droit romain 1924. a. lk. 587). Meie valdamise ja kasutamise õiguse kaitset võib sel juhul põhjendada juba üldise vastutusega kahjude eest, mitte aga *stipulatio*'ga.

Õalfoodu kinnitab ka, et *evictio* on tõesti omapärane instituit, mis kindlustab võõrandaja vastutuse ainult sel juhul, kui see ära võetakse kohtu läbi (*rei vindicatio*; *actio auctoritatis*). Kuid selle instituudiga ei või hävitada üldise vastutuse põhimõtet kahjude tasumise eest. Sellest järgneb ka, et senati tõlgendamine ebaoõigest muudab *evictio* olemust kui omanduseõiguse äravõtmist, püüdes poetada *evictio* alla müüja vastutust asja äravõtmise eest ka sel juhul, kui äravõtjaks osutub administratsioon.

M. Nurk

La Constitution de la Republique d'Esthonie.

Th. Korsakoff, professeur de droit public à la faculté de droit de l'Université de Tartu (Dorpat). Extrait de la „Revue de Droit Public“. Ann. III, N° 3—4. Institut des sciences administratives de Roumanie N° 14. Bucaresti 1928. 44 lk.

Nimetatud töös käsitleb prof. Korsakoff kaheksas eri peatükis: 1. Eesti Vabariigi Põhiseaduse tekkimise lugu koos riikliku iseseisvuse tekkimisega, Asutava Kogu tegelust ja Eesti õiguse allikaid; 2. — riigi maa-ala; 3. — rahvast koos kodakondsuse küsimusega, rahva arvu ja vähemusrahvuste seisukorda; 4. — Põhiseaduse demokraatlikku iseloomu, rahva suveräniteeti ja valimisõigust; 5. — seaduseandlikku võimu, riigikogu valimisi, riigikogu ülesandeid, rahva osavõttu seaduseandlusest ja riigikogu volituste lõppemist rahva hääletuse tagajärjel; 6. — valitsemise võimu, vabariigi valitsuse ametisse kutsumist, valitsuse töökorraldust, ülesandeid ja vahetkorda riigikoguga; 7. — kohtuvõimu ühes maksva kohtukorraldusega; 8. — Põhiseaduse muutmise korda. Lisana on avaldatud Põhiseaduse tekst, mille aluseks võetud välisministeeriumi poolt avaldatud prantsuskeelne tekst ja millest autori ütluse järele muudatusteta jäänud ainult 23 paragrahvi. Aine käsitus on asjalik, teaduslikult korrektne ja üldiselt täppis ka positiivse õiguse seisukohalt. Töö on ilmunud enne vabariigi valitsuse ja ministeeriumide korralduse seaduse maksmahak-

kamist ja seega on seletatav, et maksva korra selsukohalt ei saa täppis olla riigivanema ameti ja vabariigi valitsuse töökorralduse käsitus, mille käsitusel autor võis arvestada ainult Põhiseadust ja varem kujunenud praktikat. Kuid üldised põhimõtted on ka siin autori poolt võrdlemisi õieti tabatud. Kohtuvõimu käsitusel on autor ekslikult seletanud, et kõrgem distsiplinaarkoosolek koostub 5 liikmest, kes riigikohtu poolt valitud. Riigikohtu seaduse § 20. järele on kõrgema distsiplinaarkoosoleku õigused ja kohustised riigikohtu üldkoosolekul, mis küll 5-liikmelise koosseisu juures otsustusevõimeline on, kuid millest on õigustatud osa võtma kõik riigikohtu liikmed. Pärast raamatu ilmumist maksmapandud seaduse järele („R. T.“ № 20 — 1929. a. sead. № 130) nimetab sõjaringkonnakohtu esimehe ja alalised liik-

med ametisse riigikohus sõjaministri ettepanekul, nii osutub praegu ebatäpsaks ka raamatus käsitletud kord, mille järele sõjaringkonnakohtu liikmed nimetatakse sõjaministri poolt. Kuid seda ebatäpsust ei saa, loomulikult, autori süüks arvata. Asutava Kogu tege- lust käsitles märgib autor Maaseaduse esimese üldise alusena, et Maaseadusega võõrandati riigi kasuks kõigi päraldistega ja kõibliku põllumajandusliku inventariga rüütelkonnaie (à la noblesse) kuuluvad maad (Ritterschaftsgüter) ja väljaspool linna piire asuvad kirikute maad. Tegelikult kujundavad suurema osa võõrandatud maadest Rittergüter, mitte Ritterschaftsgüter, mis võõrandatud hoolimata omaniku rahvusest ja selsusest. Kuid üksikud ebatäpsused kõrvalasjades ei vähenda töö üldist väärtust.

A. Palvadre.

Riigikohtu tegelus.

Administratiiv-osakond.

*Kas täpsa spetsifikatsiooni kokkusead-
mise raskus ja kaubakäsitaja hea tahe võib
aluseks olla, et Tolliseaduse § 190. p. c ette
nähtud asjaoludel spetsifikatsiooni korrali-
kuks tunnistada?*

Vastus: eitav.

Tolliseaduse § 190. p. c järele tunnistatakse tollirevideerimise juures mittekorralikkudeks spetsifikatsioonid, kui vahe spetsifikatsioonis äratähendatud kaubahulga ja revideerimisel lei- tud kaubahulga vahel on suurem kui 5%. Niime- tatud paragrahvis on ka ära tähendatud asjaolud, millistel seda spetsifikatsioonis mittevastavust seadusenõuetele arvesse ei võeta, nimelt, kui selle tagajärjel kahju tollimaksult on vähem kui 500 senti iga spetsifikatsiooni pealt ja kui kauba hulga vahe on seletatav loomulikkude põhjustega, nagu kaupade vettimine, kuivamine jne. Täpsa spetsifikatsiooni kokkuseadmise raskus ja kauba- käsitaja hea tahe ei ole seaduses arvatud alu- seks, mis lubaks § 190. p. c ette nähtud asjaolu- del spetsifikatsiooni korralikuks tunnistada. On aga Tolliseduse §§ 188—190 alusel spetsifikatsioon ebakorralikuks tunnistatud, siis järgneb parata- mata ka § 232 p. b. põhjal lisatolli määramine.

(R. Adm. t. nr. 136^{II} — 1929.)

*Kas pärandusemaksu ja selle viivituse-
raha võib sisse nõuda enne, kui pärandus-
norm kätte saadud?*

Vastus: eitav.

Otsukooste Maksude Peavalitsus oli jätnud rahuldamata J. R. palve viivitusraha tagasimaks- mise asjus põhjusel, et seadusejõusse astunud koh- tuotsusega, mis seni tühistamata, olevat määratud R-lt sisse nõuda pärandusemaksu ja viivituseraha ja see otsus kuulund täitmisele, mis pärast R. ole- vat kohustatud olnud Pärandusmaksu Seaduse § 20. põhjal need summad ära tasuma ühe kuu jooksul kohtu otsuse seadusejõusse astumisest arvates. Et aga tema seda ei teinud tähtajal, siis olevat temalt viivituseraha peavalitsuse poolt õieti võetud. Nagu aga nähtub rahukohtuniku otsusest, on rahukohtunik küll otsustanud J. R.-ilt pärandu- semaksu ja viivituseraha sisse nõuda, kuid samas otsuses tähendas ka rahukohtunik nõnda, et talu, mille päris J. R., jääb eluaegseks kasutamiseks testamendi järele H. T.-le, 67. a. vana. Seepärast silmas pidades Pärandusmaksu Seaduse § 22. nõudeid, puudus Ots. M. Peavalitsusel alus kohtu otsusega määratud maksude sissenõudmiseks enne, kui R. päritud koha kätte sai H. T.-lt ja puudus ka alus viivituseraha nõudmiseks eelnime- tatud summade mittemaksmise eest, mis pärast see viivituseraha kuulub tagasimaksmisele J. R.-le.

(R. Adm. t. nr. 39^{II} — 1929. a.)

Kas valla käskjala palgatalust väljatõstmiseks on vallavalitsusel selleks tarvis vallavolikogu volitust?

Vastus: eitav.

Vallavolikogude valimise seaduse (R.T. nr. 97—1926. a.) § 79. järele kuulub kõigi vallaametnike, peale vallasekretäri, ametissevõtmine vallavalitsuse kompetentsi ja seepärast võib neis asjus selle seaduse alusel vallavalitsus teotseda täiesti iseseisvalt ja kui tarvilik, võib vallavalitsus esineda nende asjade puhul ka kohtus, ilma et vallavolikogu teda selleks volitaks, või volnikku valiks, sest vastasel korral oleks nende asjade otsustamine ikkagi sõltuv vallavolikogust. Endised veneaegsed seadused säärestes asjades kohtus esinemise kohta ei ole enam maksvad, kuna vallavolikogu valimise seadus § 79-ga on uus kord sisse seatud, andes vallavalitsusele õiguse iseseisvalt vallaametnikke, peale vallasekretäri, ametisse võtta.

(R. Adm. t. nr. 370^{II}—1929)

Kas põhi- ja lisaärimaksu määramine möödunud nelja ja rohkem aastate eest on Ärimaksu seaduse põhjal lubatud?

Vastus: eitav.

Ärimaksu sead § 448. järele koostub ärimaks põhi- ja lisaärimaksust. Sama seaduse § 579. märkuse kohaselt võib põhiärimaksu ja vastavalt sellele ka lisaärimaksu nõuda mitte rohkem kui möödunud kolme aasta eest. § 579. märkusest ei saa mõista kui erilist soodustust äripidajatele ilma äritunnistuse lunastamata, vaid selles sisalduvat määrust tuleb lugeda üldreegii väljenduseks, mille järele põhi- ja lisaärimaksu võib tagant järele määrata endiste aastate eest mitte rohkem kui kolme aasta eest. Põhi- ja ärimaksu määramine möödunud nelja ja rohkem aastate eest ei ole seega ärimaksu seaduse põhjal lubatud. Seda üldreegilit tuleb silmas pidades ka ärimaksu seaduse § 595. kohaldamisel ja § 595 tuleb nii tõlgendada, et ka selle järele võib uut maksustamist ette võtta ainult juhul, kui see sünnib § 579. ette nähtud kolme aasta kestel. (R. Adm. t. nr. 294^{II}—1929).

Kas enne kohtu otsuse seaduse jõusse astumist võib Pärandusseaduse põhjal pärandusemaksu tasumise kohustis tekkida?

Vastus: eitav.

Enne ühekuu möödumist kohtu otsuse seaduse jõusse astumise päevast arvates ei lasu pärijatel

mingit pärandusmaksu kohustist. Pärandusmaks erineb teistest riigimaksudest, mille tasumiseks on kindlad tähtajad määratud, mis võivad kätte jõuda ka enne nende maksude pärast antud kaebuste puhul tehtud kohtu otsuste seaduse jõusse astumist ja mille tõttu ka nende maksude maksmise kohustis võib tekkida enne asja lõputikku lahendamist kohtus. Pärandusmaksu tasumise juures sarnased võimalused aga puuduvad. (R. Adm. t. nr 275^{II}—1929).

Kas Pikalaenu Panga juhatuse ja nõukogu korralduste peale panga võlgnikkude panditud vallasvarade müügile määramise asjus antud kaebuste lahendamine kuulub rahaministri kompetentsi?

Vastus: eitav.

Pikalaenu Panga põhikirja § 39. põhjal (Rt. nr. 115—1927. a.) sünnib võlgniku pangale panditud vallasvara müük avalikul enampakkumisel ilma kohtuta panga juhatuse korraldusel. Panga põhikirja §§ 78. ja 79. põhjal kuulub panga asjade üldine juhtimine panga nõukogu võimkonda, § 79. p. 7. põhjal kuulub panga nõukogu võimkonda ka korratute võlgnikkude käest võlgu jäänud summade sissenõudmise otsustamine. Panga põhikirja § 78. määrusest, et pank allub vabariigi valitsusele rahaministri kaudu, ei saa järeldada, et rahaminister ja vabariigi valitsus oleksid õigustatud lahendama vaidlust, mis tekivad panga ja tema klientide vahel, ja et rahaminister ja vabariigi valitsus võiks kaebuse korral sisulisele arutamisele ja ümberotsustamisele võtta kõiki küsimusi, mis panga põhikirja järele kuuluvad panga juhatuse ja panga nõukogu otsustamisele. Rahaministri ja vabariigi valitsuse ülesanded on ettenähtud panga põhikirjas ja panga asjade otsustamine rahaministri ja vabariigi valitsuse poolt võib sündida ainult panga põhikirjas ette nähtud piirides ja alustel. Panga tegevuse vastu põhikirja § 39. alusel ei ole ette nähtud kaebuste esitamist rahaministrile ja neis asjus ei kujunda vabariigi valitsus ega rahaminister kõrgeamat ametiasetat, kelle arutusele ja otsustamisele oleks kuulunud panga võlgnikkude panditud vallasvara müügi korraldamine panga juhatuse ja nõukogu poolt, kuigi selles oleks ilmsiks tulnud mõned seaduste rikkumised. Panga põhikirja § 39. viimasest lõigendist tuleb järeldada, et neis asjus on arvatud panga võlgnikkude huvide kaitse abinõuna huvide kaitse tsiviil kohtus nõude korras, kui panga juhatuse või nõukogu korraldusel on panga võlgnikkude huvisid seadusevastaselt rikutud.

(R. Adm. t. nr. 268^{II}—1929)

Kas riigikoolijuhataja võib õpetaja surmakuulutuse eest tasutud summa pagutada kooli eelarve „ettenägemata kulude“ hulka?

Vastus: eitav.

Kuigi õpetaja surm oli ette nähtamatu, siiski ei järgne sellest veel, et kulud, mis surmakuulutused nõudsid, olid tarvilikud ja et riik pidi neid kandma. Tarvilikud kulud, mis riigi arvel lubatakse teha, on ainult kulud, mille jaoks eelarves vastav jaotus olemas (Eelarve sead. § 1—R. T. nr. 185/186—1921 a.).

(R. Adm. t. nr. 310 II—1929.)

Kas lisarahukohtunik üldse on õigustatud päevaraha saama?

Vastus: jaatav.

Lisarahukohtuniku J. A. kaebuse asjus (R. Adm. t. nr. 1103 II — 1926. a.) kuulus riigikohtu lähenemisele küsimus, kas lisarahukohtunik on õigustatud päevaraha saama aja eest, millal tema jaoskonna rahukohtuniku aset täidab jaosk. rahukohtuniku asupaigas. Selle küsimuse peale on riigikohus eeltähendatud kaebuse asjus eitava vastuse andnud, leides, et lisarahukohtuniku asumine riigikohtu juures ei tähenda seda, et lisarahukohtunikul riigikohtu juures ja riigikohtu asupaigas mingisugune alaline amet või ametkoht oleks, vaid et lisarahukohtunikutülesanne ehk amet seisabki ühe või teise jaoskonna rahukohtuniku kohuste täitmisel, mispärast lisarahukohtuniku ametkoha asupaigaks tuleb lugeda selle jsk. rahukohtuniku asupaika, kelle kohuseid tema juhtub täitma ja mille järeldusel lisarahukohtunik jsk. rahukohtuniku kohuste täitmisel selle asupaigas ei ole õigustatud päevaraha saama. Kuid nimetatud otsusest ei või järeldust teha, et lisarahukohtunik üldse ei ole õigustatud päevaraha saama. Asudes jsk. rahukohtuniku kohuste täitmisele lisarahukohtunik omandab õiguse päevaraha saada ametsoitude puhul samadel alustel, nagu seda võiks saada sama jsk. rahukohtuniki ametsoitude puhul. Samuti on lisarahukohtunikul õigus päevaraha saada ühes sõidukulude tasumisega asumisel komandeerimise korral selle jsk. rahukohtuniku asupaika, kelle aset temal tuleb täita, sest seda asumist ühest kohast teise tuleb lugeda ametsoiduks ja riigiteenijate ametsoitude tasuseaduse § 9. mõtte järele tuleb ametsoitude korral, mille eest tasutakse sõidukulud, maksta ka päevaraha. (R. Adm. t. nr. 233 II — 1929.)

Kas Politseiasutuste kujundamise määruse (R. T. nr. 177/178 — 1925) § 86. järgi võib siseminister politseiametnikku distsiplinaarkorras teenistusest lahti lasta?

Vastus: jaatav.

Vabariigi valitsuse poolt 3. sept. 1920. a. Aj. Valitsemise korra § 12-a põhjal vastu võetud lisaseaduse järele Eesti vabariigi kaitsepolitsei korralduse seaduse § 15. juurde kaitsepolitseiametnikkude distsiplinaarkoristuse kohta loetakse kaitsepolitseinikkude kohta distsiplinaarkoristuseks selle seaduse § 3. loendatud koristused, nagu vali noomitus teenistuskirja sissekandmisega, teenistusest lahti laskmine jne., mis teiste ametnikkude peale võivad pandud saada ainult kohtu poolt, välja arvatud Riigiteenistuse seaduses § 42. ette nähtud juhtumine. Sama lisaseaduse § 1 alusel on õigustatud neid koristusi peale panema vastavad ülemad distsiplinaarkorras selles lisaseaduses ette nähtud tingimustel. Seepärast on siseminister õigustatud tarvitama koristusena teenistusest lahtilaskmist, sest säärane Nuhti. seaduses ette nähtud ametalaline süütegu, mille eest määratud koristusena on teenistusest lahti laskmine politseinikkude suhtes, ei allu krim. kohtule (R. Adm. t. nr. 306 II — 1929.)

Tsiviil-osakond.

Rendilepingute tühistamise alluvus.

Tallinna-Haapsalu rahukogule antud nõudepalves taotas põllutööstusministeriumi volinik tühistada rendilepingut põllutööstusministeriumi ja osatühise „Amilumi“ vahel Viru maakonnas Püssi asunduses oleva tööstusettevõtte koha nr. 8 kohta ning o./ü. „Amilumi“ sellest kohast ja hoonetest välja tõsta ühes vara ja temast olenevate isikutega. Nõue oli antud Tallinna-Haapsalu rahukogule sel alusel, et kostja o./ü. „Amilumi“ juhatus asub Tallinnas. — Asja arutamisel rahukogus avaldas kostja volinik nõude vastu taanduse Ts. Kp. S. §§ 209. ja 212. põhjal, kuna vaidluse all olev varandus asub Virumaal, seega mitte Tallinna-Haapsalu rahukogu tegevuspiirkonnas. Rahukogu jättis selle taanduse tagajärjeta. Rahukogu määruse peale andis kostja volinik erakaebuse kohtupalatile, milles palus asja alluvaks tunnistada Rakvere-Paide rahukogule Ts. Kp. S. § 209. põhjal ja Tallinna-Haapsalu rahukogu määrus tühistada. Kohtupalat leidis: 1) et käesolev nõue on sihitud poolte rendivahekorra enneaegsele lõpetamisele ja kostja väljatõstmisele kohast ja hoonetest rendilepingus ette nähtud ehitistööde mittetegemise pärast lepingus määratud tähtajal; 2) lepingu rikkumine, millega nõue põhjendatud, puutub kinnisvarasse, mis asub Püssi vallas, Virumaal; 3) Ts. Kp. S. § 212. tõstetakse nõuded oman-

dus õiguse, valdus- ja kasvatusõiguse ning iga muu õiguse kohta kinnisvara ja selle päraldiste peale kinnisvara asupaiga järele, mille pärast käesoleval korral ka asi alluma peab sellele kohtule, kelle piirkonnas on Püssi vald; 4) ka Ts. Kp. S. § 209. määruste järele ei allu asi Tallinna-Haapsalu rahukogule, vaid Rakvere-Paide rahukogule kinnisvara asukoha järele Püssi vallas. — Neil kaalutlusil tähistas kohtupalat rahukogu määruse ja lõpetas asjaotomise mittealluvuse pärast Tallinna-Haapsalu rahukogule. — Nõudja voliniku poolt antud kassatsioonkaebuse kohtupalati otsuse peale leidis riigikohus rahuldamisväärse olevat järgmistel põhjustel: Ts. Kp. S. § 209. määrust tuleb nii mõista, et nõudjal õigus on oma näengu järele nõuet avaldada, kas lepingu täitmise paigas, või kostja elukoha järele. Niiviisi on ka Vene Senat oma otsustes 1903 a. — nr. 134. ja 1908. a. — nr. 5. tõlgendanud seda paragrahvi. See annab nõudjale ainult õiguse või soodustuse nõuet tõsta lepingu täitmise koha järele, kuid ei tee seda talle sunduslikuks; kui nõudja käesolevas asjas sellest soodustusest loobus, mis seadus talle andnud ja nõude tõstis kostja asukoha järele (Ts. Kp. S. § 203), siis puudub kohtjal õigus sel alusel nõude vastu taandust avaldada. Asudes asjaotsustamisel vastupidisele seisukohale, sattus kohtupalat vastuolku Ts. Kp. S. § 209. tõelise mõttega. Edasi leiab riigikohus ebaõiged olevat kohtupalati kaalutlused selle kohta, nagu peaks nõue ka Ts. Kp. S. § 212. põhjal alluma Rakvere-Paide rahukogule kinnisvara asukoha järele. Ts. Kp. S. § 212. on Baltimail maksa pandud muudetud kujul ja eri-, ainult Baltimaade kohta käiva paragrahvina, nimelt Ts. Kp. S. § 1810. näol. Ts. Kp. S. § 212. kui meil mitte maksvat ei saa käesoleval korral üldise mitte kohaldada. Aga ka Ts. Kp. S. § 1810. ei saa antud korral juhtnõõriks olla. See paragrahv määrab üldiselt, et nõuded asiõiguse üle tuleb avaldada kinnisvara asukoha järele. Õigused rendilepingu järele pole iseenesest mitte asiõigus rendil oleva kinnisvara peale. Asiõiguseks muutub rendiõigus alles siis, kui see kinnisustusraamatutesse on kantud. Selline sissekanne poolte vahel vaidluse all oleva rendilepingu kohta pole aga mitte tõendatud. Neil põhjustel otsustas riigikohus: Kohtupalati määrus selles asjas tühistada Ts. Kp. S. §§ 209. ja 212. rikkumise pärast. (Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 418 — 1929 a.).

Kes on „наличный кредиторъ“ Ts. Kp. S. § 1063. mõttes?

Ts. Kp. S. § 1063 näeb ette, et võlgniku vallasvara müügiks määratud oksjoni mittetoimimise korral pakkujate mitteilmumise, või jälle ilmunud pakkujate poolt vara hindamisest kõrgema hinna mittepakkimise pärast, lubatakse esinenud võlauskujatele (нали-

чными кредиторамъ) häälteenamusega, kusjuures otsustav on nõudmiste summade suurus, paluda uue oksjoni toimepanemist, või jätta müümata jäänud varandus enesele hinna eest, mille peale see varandus oli hinnatud oksjoni määramisel. Sama seaduse § 1064 määrab, et mainitud vara enesele jätta on eesõigus-tatud võlauskuja, kelle nõudmisel arest oli pandud varanduse peale ja tema järel juba see, kelle nõudmine suurem. — Kohtupalat on §. 1063. määrusest järeldanud, et mitte kõikidel võlauskujatel, kes omad nõudmised on pööranud võlgniku vara peale, ei ole õigust otsustada oksjonil müümata jäänud varandust enesele jätta, vaid ainult neil, kes oksjonil viibinud isiklikult, või oma esindajate kaudu, mis järgnevat seaduse venekeelses tekstis kreditoride kohta tarvitatud sõnast — „Наличный“. See kohtupalati järeldus oskub kaebaja õige väite järele ekslikuks. Kõige pealt ei leidu § 1063. määruses vähematki näpunäidet selle peale, et selliste kreditoride hulka tuleks arvata üksnes vaid võlgade sissenõudmise toimetusest osa võtnud võlauskujaid, kes viibinud on isiklikult või oma esindaja läbi toimumata jäänud oksjonil. Peale selle on juba Vene senati tsiv. kass. depart. oma otsuses 1916. a. nr. 37, mille aineks oli kinnisvara peale määratud oksjoni mittetoimimise tagajärgede küsimuse lahendamine Ts. Kp. S. §§ 1171—1174 kohaselt, seletanud, et neis paragrahvides ja järelikult ka § 1063 tarvitatud sõna „наличный“ all tuleb mõista neid võlauskujaid, kes pärast oksjoni mittetoimimist on esinenud soovivaldisega müümata jäänud varanduse enesele jätmise või uue oksjoni toimepanemise kohta. Need niiviisi esinenud võlauskujad loetakse „esil“ („на лицо“) olevateks kreditorideks, olenemata sellest, kas nad toimumata jäänud oksjonil viibisid või mitte, ning neil on õigus § 1063. ette nähtud korras otsustada, kas müümata jäänud varandust enesele jätta või uue oksjoni toimepanemist paluda, kuna kõik teised võlauskujad, kes säärase soovivaldisestega ei ole esinenud ei loeta „esinenud“ kreditoride (наличные кредиторы) hulka, ning mainitud küsimuste otsustamine sünnib ilma nende osavõtuta. Ei õigusta kohtupalati järeldust tema saade Vene Sead. kogu X. kõite II. jao — 1857. a. leiduvate reeglite peale, kuna viimased oma maksvuse kaotasid Ts. Kp. S. elluviimisega ja peale selle kunagi maksvad pole olnud endistes Baltimaa vene kubermangudes. Edasi on kohtupalat leidnud, et soovivaldis müümata jäänud varanduse eneselejätmise kohta peab oksjonil viibinud võlauskuja poolt tehtama „kohe oksjoni lõpul“ ja mitte hiljemalt. See kohtupalati järeldus põhineb jällegi sellel ekslikul arvamusel, nagu oleks võlauskuja õigus müümatajäänud varandust enesele jätta tingitud tema viibimisest oksjonil. — Kuid olenemata sellest ei leia see vaade enesele ka mitte toetust maksvas seaduses, milles kohtupalati enese arvamuse järele sellist määrust ei sisaldu. Ei ole aga täitmis-

toimetusest osa võtnud võlauskuja õigus sellekohase soovi avaldamiseks seaduse järele mitte piiratud mõne kindla tähtajaga, siis võib sellest ainult järeldada, et palvega müümata jäänud varanduse eneselejätmise kohta võib võlauskuja esineda toimumata jäänud oksjoni päevast alates kuni uue korralduse tegemiseiini kohtutähturi poolt mainitud varanduse edaspidise saatuse kohta. On kohtutähtur juba mõne tseie, varemalt esinenud võlauskuja palvel korralduse teinud müümatajäänud varandust sellele jätta, või uue oksjoni määranud, siis langeb iseenesest ära võimalus pärast vastava korralduse tegemist veel rahuldada teiste võlauskujate selliseid palveid. Nii kaua aga, kui mingit uut korraldust tehtud ei ole, on igal täitmistoimetusest osa võtnud võlauskujal õigus paluda müümatajäänud varandust temale jätta. Seda kinnitab ka veel Vene Senati ts. kass. depart. otsus nr. 71 — 1909. a. Kohtupalati vastupidine seisukoht ei vasta Ts. Kp. S. § 1063. tõsisele mõttele (Riigikohtu ts. osak. t. nr' 493 — 1929. a.).

Välismaal avatud ja täitmiseks kinnitatud testamendi maksvus Eestis asuva kinnisvara kohta.

Šveitsis, Genfi linnas alaliseit elanud ja seal 18. VI. 1918. a. surnud Karl-Voldemar Grüner oli testamendi teinud, mille järele ta oma isalt päritud kinnisvara, mis asub Tartu linnas, oli pärandanud Rosalie Laenele. Mõni aeg pärast Grüneri surma esitas R. Laene testamendi Genfi linnakohtule avamiseks ja kinnitamiseks. Genfi kohtus esinesid ka K. V. Grüner'i seadusejärgsed pärijad, tema vennad ja õed ja vaidlesid testamendi maksvuse vastu. Genfi kohus jättis nende vaidlused tagajärjeta ja avas ning kinnitas testamendi täitmiseks. Et testamendijärgne pärija R. Laene oma õigusi Tartus oleva kinnisvara peale ei saaks maksma panna, tõstsid seadusejärgsed pärijad R. Laene vastu Tartu-Võru rahukogus nõudmise K. V. Grüneri testamendi tühistamiseks, niipalju kui see puutub K. V. Grüner'i Tartus olevasse kinnisvarasse. Niihästi rahukogu, kui ka kohtupalat rahuldasi nõude. Riigikohtule antud kassatsioonkaebuses palus kostja R. Laene volinik kohtupalati otsust tühistada Ts. Kp. S. §§ 893. ja 894. ning B. E. S. §§ 2452., 2620. ja t. rikkumiste pärast. Riigikohus leidis, et kohtupalati otsuse tühistamiseks ei ole küllaldast alust. Juba 5. aprillil 1869. a. ilmunud seaduse järele (Vene Seaduste Täiskogu art. 46935) nõuti, et kõik välismail tehtud testamendid, mis sisaldasid määrusi Vene riigis leiduva vara üle, pidid Vene kohtutele esitatud saama avamiseks ja kinnitamiseks. See määrus maksis ka Eestis ja on eestlaegse seadusandlusega uuesti kinnitatud, nagu see selgub Ts. Kp. S. § 2011.1 määrusest, (R. T. 1923 a. nr. 43) mille põh-

jal sama seaduse § 1956. ette nähtud korraldused ja kuulutused tehakse Tallinna I jaoskonna rahukohuniku poolt, kui pärandusejätja viimane elukoht oli välismaal. Sellest järeldab Riigikohus, samuti nagu kohtupalatki, et Eestis asuva vara kohta on kompetentne testamenti avama ja kinnitama ainult Eesti vabariigi kohus. On Šveitsi kohus vaidluse all oleva testamendi avatuks tunnistanud, mitte ainult testamendi tegija korralduste suhtes tema Šveitsis asuva vara kohta, vaid ka nende korralduste suhtes, mille aineks on Eestis asuv vara, eriti kinnisvara, siis ei ole tema sellekohane määrus meie Ts. Kp. S. § 1279. jõul siduv ega kohustav Eesti kohtuasutistele ja pärandusest huvitatud isikutele, niipalju kui see puutub Eestis olevasse varasse. Seega osutub alusetuks kaebaja saade sellele, et testament juba kompetentse kohtu poolt Genfis on seaduslikuks tunnistanud ja et selle osaline tühistamine Eesti kohtutes enam võimalik pole Ts. Kp. S. § 893, ja 894. jõul. — Pöördudes kaebaja muude väidete poole, leiab riigikohus, et ka need pole lugupeetavad. Kuna, nagu juba eespool tähendatud, Eestis oleva vara kohta Genfi kohus kompetentne ei olnud testamenti avama, ei võinud testamendi avamisega Genfis ka mitte alata B. E. S. § 2452. ette nähtud tähtaja jaoks avatud testamendi vastu vaidluste tõstmiseks. Sama vähe alust on ka kaebaja väitel, et käesoleva nõude aegumise algust tuleks arvata veel sellest ajast peale, millal testamendi vastu vaidlejad testamendi sisu teada said juba Genfi kohtus. Seda ei järgne mitte kaebaja poolt esitatud B. E. S. §§ 2446, 2447, 1995, 966, 3625, 3627 määrustest. — Ei leidu kaevatud otsuses ka B. E. S. § 2620. rikkumist, kuna selle paragrahvi määrus ei käi sugugi testamendi maksvuse vastu tõstetavate vaidluste kohta ja seega kohtupalati õige järelduse põhjal ei võinud leida kohaldamist käesoleva nõude asja lahendamisel. Vaidlema testamendi maksvuse vastu on õigustatud isikud, kellel, kui pärandusejätja lähematel sugulastel, tema testamendi maksvusetuks tunnistamise korral avaneb õigus seadusejärgseks pärimiseks (B. E. S. §§ 2477 ja 2478) ja nende õigus sellekohase vaidluse alustamiseks kustub ainult B. E. S. 2452, mitte aga § 2620. ette nähtud tähtaja möödumisega (Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 290 — 1929 a.).

Kriminaal-osakond.

Kas Tööstusliku töö seaduse § 324-ga ettevõtte valdaja peale pandud kohustiste mittetäitmine kannab kriminaaliseloomu?

Vastus: eitav.

Tööstusliku töö seaduse § 324 on näha, et ettevõtte valdaja peale pannakse kohustis kassaliikmete liikmemaksud palgade maksmisel palgast maha ar-

vata. Edasi on sellest artiklist näha, et paigast maha arvatud liikmemaksu viib ettevõtte valdaja ühe nädala jooksul haigekassasse ja et sel juhul, kui ettevõtte valdaja seda kohustist ei täida, nõutakse liikmemaks ettevõtete valdajatelt töökaitsekomissaride korraldusel sisse korras, mis vastuvaidlematute riigi sissenõudmistele kohta maksuma pandud, kusjuures ettevõtte valdajalt tähtajaks mitte maksetud summade pealt haigekassa kasuks sisse nõutakse veel viivitusraha üks protsent kuus, arvates poolikud kuud täite ette.“ Seega ei kanna T. töö seaduse § 324-ga ettevõtte valdaja peale pandud kohustiste mittetäitmine kriminaalseleloomu, sest nende kohuste mittetäitmine on seotud tsiviilvastutusega, kuna vastav kriminaalsanktsioon puudub. (Riigikohtu kr. os. t. nr. 668 — 1928.)

Kas maksab meil veel N. S. § 1040?

Arvamus, nagu oleks R. T. nr. 59/60 — 1920. a. avaldatud seaduse maksmapanemisega oma maksuvuse täies ulatuses kaotanud N. S. § 1040, ei ole õige. N. S. § 1040 ette nähtud süüteod olid omal ajal paigutatud osalt U. N. S. § 533-see ja osalt — U. N. S. § 154-see. R. T. nr. 59/60 — 1920. a. avaldatud seadusega uue kriminaal koodeksi 28. peatüki maksmapanemise üle auhaavamise kohta pandi meil maksuma U. N. S. § 533. Seepärast U. N. S. § 533 ette nähtud süütegude suhtes kaotas N. S. § 1040 oma maksuvuse täies ulatuses. U. N. S. § 154 jäi aga 1920. a. meil maksuma panemata ja seepärast jäi N. S. § 1040 maksuma kõigi nende süütegude suhtes, mis olid N. S. § 1040-ast paigutatud U. N. S. § 154-see Viimaste süütegude hulka kuulub ka ametiasutistele auhaavavaid väljendusi sisaldavate kirjutiste avaldamine ajalehtedes, sest U. N. S. § 154 on ette nähtud just ametiasutistele, mitte aga ametnikkude au-

haavamiste läbi väljendatud lugupidamatus riigivõimu vastu.

(Riigikohtu kr. osak. toim. nr. 426 — 1929. a.)

Kohtutäituri (kohtupristavi) poolt nõudmise rahuldamiseks üles kirjutatud ja kolmandale isikule hoiule antud vallasvara kõrvaldamine selle vallasvara omaniku poolt on karistatav mitte R. N. S. § 177. järele, vaid N. S. § 1700¹ jagu 2-se järele ja süüteo arutamine allub tülkohtule.

(Riigikohtu kr. osak. toim. nr. 1026 — 1928. a.)

Kas riigikogu poolt 18. veebr. 1926. a vastu võetud Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse § 105 (R. T. nr. 16 — 1926. a.) karistab süüdlast riigikogu liikme kandidaadi auhaavamise või laimamise eest?

Ei karista.

Mainitud § 105 karistab vangistusega mitte üle 6 kuu süüdlast selles, et ta kandidaatide nimekirjade esitamise silmapilgust kuni riigikogu valimiste lõpuni teadlikult avaldas valeteadeid, mis kandidaadi isikusse või tema eraelusse puutuvad, või selle organisatsiooni vastu on sihitud, kelle nimekirjas kandidaat esindatud ja millel otstarbeks on nende usalduse hävitamine. Auhaavamisest, laimust ega kandidaadi perekonnast selles paragrahvis ei räägita ja nimelt sellega ta erinebki silmanähtavalt R. N. S. §§ 530, 531, 533, 540-st. (Riigik. kr. osak. t. nr. 335 — 1927. a.)

Lühemaid teateid.

Soome õigusteaduslik oskussõnastik väljandmisel.

Soome õigusteadlaste Ühingu ajakirja „Lakimies“ №№ 4—5. — 1929 a. (XXVII a.k.) leiame teate, et prof. El. Kaila algatusel valmistatakse Soome õigusteaduslikku oskussõnastikku. Algataja ettepanekul peaks sõnastik olema entsüklopeediline, seletav, mitte ainult tõlkesõnastik. Samuti peab sõnastik võimalust mööda olema normatiivne, et kõrvaldada senist järjekindluselust

juridiliste mõistete ja terminite soomekeelses tarvita- mises. Sõnastiku sihiks oleks, peale teadusliku ja praktilise otstarbe, ka Soome õigusliku ja riikliku elu välismaadele tutvustamine. Selleks tuleks sõnastikku võtta ka märksõnade vasted rahvusvahelise õiguselu peakeeles, — prantsuse keeles. Töö läbiviimiseks tuleks koguda seni tarvitusel olevad sõnad kirjandusest, millele järgneks juriidiline määriflus- ja selgitustöö. Lõplikult vaataks töö läbi õigusteadlastest ja keelemees- test koostuv komisjon. M. L.

Vastutav toimetaja: F. Karlson.

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

Trükkkoda Ed. Bergmann, Tartus.

Kas Pikalaenu Panga juhatuse ja nõukogu korralduste peale panga võlgnikkude panditud vallasvarade müügile määramise asjus antud kaebuste lahendamine kuulub rahaministri kompetentsi? 204

Kas riigikoolijuhataja võib õpetaja surmakuulutuse eest tasutud summa paigutada kooli eelarve „ettenägemata kulude“ hulka? 205

Kas lisarahukohtunik üldse on õigustatud päevaraha saama? 205

Kas Politseiasutuste kujundamise määruse (RT nr. 177/178 — 1925) § 86. järgi võib siseminister politseiametnikku distsiplinaarkorras teenistusest lahti lasta? 205

Tsiviil-osakond:

Rendilepingute tühistamise alluvus 205

Kes on „наличный кредиторъ“. Ts. Кр. S. § 1063. põhjal? 206

Välismaal avatud ja täitmiseks kinnitatud testamendi maksvus Eestis asuva kinnisvara kohta 207

Kriminaal-osakond:

Kas Tööstusliku töö seaduse § 324-ga ettevõtte valdaja peale pandud kohustiste mittetäitmine kannab kriminaaliseloomu? 207

Kas maksab meil veel NS § 1040? 208

Kohtuõiguri poolt nõudmise rahuldamiseks üles kirjutatud ja kolmandale isikule hoiule antud vallasvara kõrvaldamine selle vallasvara omaniku poolt 208

Kas riigikogu poolt 18. veebr. 1926. a. vastu võetud Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse § 105 (RT. nr. 16 — 1926. a.) karistab süüdlast riigikogu liikme kandidaadi auhaavamise või laimamise eest? 208

Lühemaid teateid:

Soome Õigusteaduslik oskussõnastik välja andmisel. (M. L.) 208

Lisa:

Riigikohtu 1926. a. otsused 33 — 48

1929. a. ilmub uuendatud kujul JURIIDILINE AJAKIRI

„ÕIGUS“

kümnendal aastal.

Toimetus:

R. Rägo (peatoimetaja), K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja E. Ein (tegevtoimetaja).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutada Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ 1928. a. RIIGIKOHTU OTSUSED.

Lähemateks kaastööliseks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimishind: 7 krooni aastas, üksiknumber 75 s.

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. a. — 4 kr., 1924. a. — 4 kr., 1925, 1926, 1927 ja 1928. a. à 4 kr. 50 s.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tartu, Ala tän. nr. 35, telefon nr. 81.